
VARAŽDINSKI
MUZEJ

VARAŽDINSKI MUZEJ

PRIKAZAO

KREŠIMIR FILIĆ

U SPOMEN 20-GODIŠNJICE
POSTOJANJA »VARAŽDINSKOGA MUZEALNOGA DRUŽTVA«

1 9 4 3

IZDANJA »VARAŽDINSKOG MUZEALNOGA DRUŽTVA« BR. 2.

LIKOVNA OPREMA: P. VOJKOVIĆ

Tiskanje i razpačavanje dozvoljeno odlukom Glavnog ravnateljstva za promičbu,
Izpostava Varaždin, broj 93/1943. od 10. ožujka 1943. god.

PREDGOVOR

Misao — ideja početak je i uzrok svakomu stvaranju, rad je njezino oblikovanje i izgrađivanje, a ostvarenje kruna je i slavlje njihovo. Bez ideje i bez rada ništa ne postaje, a da se namisao provede u djelo, potrebna je istinska i velika ljubav, koja potiče čovjeka na rad za konačno izpunjenje.

Ljubav prema domovini daje pojedincu još većih snaga, on ne preza pred potežkoćama i pogiblima, naporom i žrtvama, nego gleda postići svoj cilj, bez obzira na samoga sebe, želeći jedino koristiti obćenitosti.

Ako su ljubav i rad elementi podpunoga zadovoljstva, onda je ostvarenje ideje najveća i najpodpunija sreća, što je život pruža.

Otvorenjem varaždinskoga muzeja 16. studenoga 1925. uspjelo je provesti davnu zamisao i želju mnogih sinova grada Varaždina, koji se kraj sve ljubavi i zanosa nisu prihvatili posla, nego je trebalo istinske snage i volje mlađega pokoljenja, da tu želju provede u djelo i da ono osjeti zanosnu sreću ostvarenja i izvršenja.

Tim djelom proslavilo se najozbiljnije hiljadugodišnjicu hrvatskoga kraljevstva u našem gradu, koji je tako bogat povjestnim uspomenama, da su mu one bile pretežkim teretom u razmjeru prema njegovoj veličini i sigurno su priečile veći zamah i polet pojedinaca u toj konzervativnoj i mirnoj sredini.

Od otvorenja muzeja proteklo je već sedamnaest godina; muzej se sve većma širio, popunjavao i izgrađivao te je postao uglednom hrvatskom kulturnom ustanovom, koja se pročula u domovini i u stranom svietu.

Trebalo je, dakle, samo probiti led, naći i izgraditi svoj put i poći smjelo napried, ne obazirući se ni lievo, ni desno — svome cilju.

Danas se može reći, da je taj cilj u mnogočemu i dosegnut, ali ipak nije se, ni iz daleka, postiglo sve ono, za čim se težilo, — to ostaje zadaćom, da se izvrši u vremenu, koje nam predstoji.

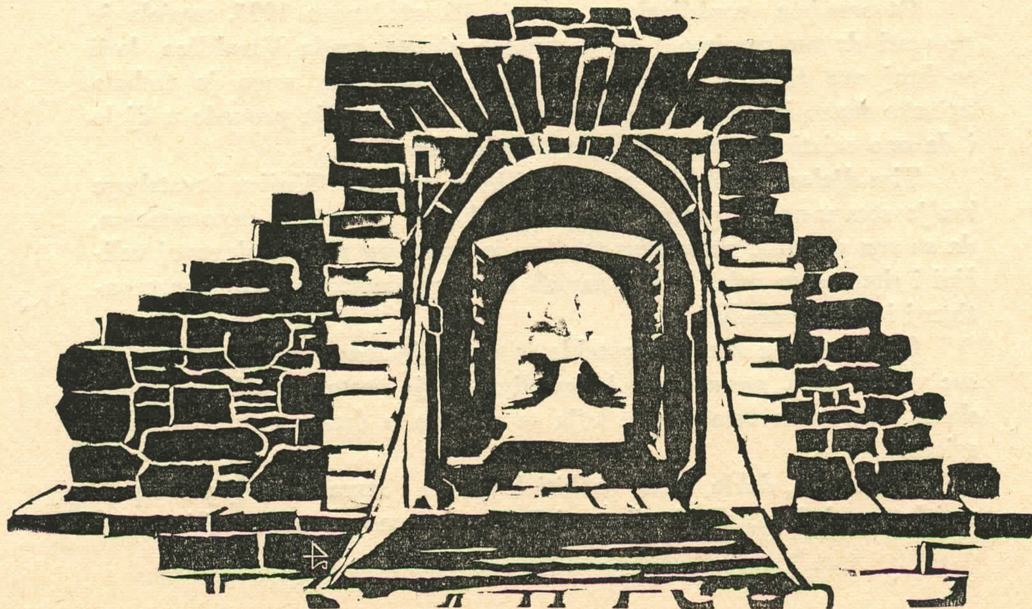
Jednom od težkih briga bilo je i nedostajanje vodiča muzejem, koji se zbog slabih novčanih sredstava nije mogao izdati, a tek danas, u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj uspjelo je tu davnu želju provesti u djelo, kada nam je „Putničarski odsjek Ministarstva za obrt, veleobrt i trgovinu" u Zagrebu pritekao u pomoć s 30.000 kuna i tako omogućio izdanje ovoga prvoga muzejskog vodiča.

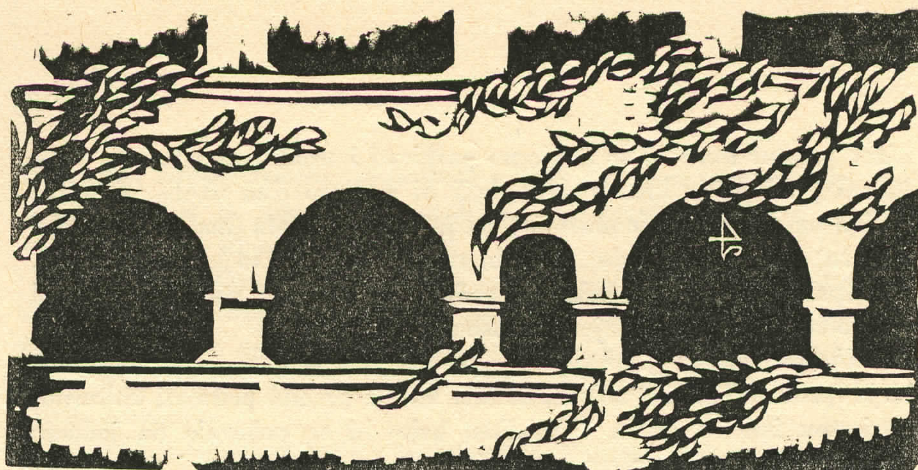
I putničarski odbor grada Varaždina izašao nam je u susret te nam najpripravnije ustupio sav potrebni papir, da se knjiga uzmogne izdati na hrvatskom i njemačkom jeziku.

Neka im je sa strane „Varaždinskog muzealnog družtva" i cieloga građanstva najsrdačnija i najtoplija hvala!

Time će, napokon, varaždinski muzej i u tom pogledu stati dostojno o bok domaćim i stranim muzejima te još više utvrditi svoj ugled i značenje.

Ujedno će i „Varaždinsko muzealno družtvo" izdanjem ove knjige najljepše i najprikladnije proslaviti dvadesetgodišnjicu svoga postojanja i uztrajnoga rada, koji bijaše okrunjen uspjehom, a sigurno je, da ti uspjesi ne će ni u buduće uzmanjkati na korist hrvatskoj kulturi i na radost svih naših iskrenih prijatelja.

POVIEST OSNUTKA I RAZVITKA VARAŽDINSKOGA MUZEJA

Početkom dvadesetoga stoljeća izašao je u „Varaždinskom Viestniku" članak, koji govori o potrebi osnutka muzeja u gradu Varaždinu.

Nije mi poznato ime pisca toga članka, koji je možda imao najbolje namjere, ali premalo snage, da se sam primi ozbiljnoga i veoma zahvalnoga posla — osnivanja varaždinskoga muzeja. Tako se stvar nije za punoga četvrt stoljeća pomakla s mrtve točke, a koliko je, međutim, vriednosti bilo uništeno, nestalo i propalo za uviek, nije potrebno ni govoriti.

Varaždin, grad velike i sjajne prošlosti, ostade i nadalje bez svoga muzeja, dok su mnoga manja i neznatnija mjesta u stranom svietu posjedovala dobre i liepe muzeje.

Kraj svega toga prietila je opasnost i starogradskim nasipima, za koje se nekoliko puta predlagalo, da ih se sasvim izravna tako, da je kao reakcija na to izašao članak protiv toga u „Volji naroda" god. 1919., gdje se veli: „O uređenju (Bašće) nasipa starogradskih govorilo se već više puta. Da se gradski nasipi niveliraju, to nema nikakovog smisla i to se ne smije nikako dozvoliti. Želja, da se izbriše ostatak starina, nije ništa nego podpuno neshvaćanje i nekulturnost. Takvoga nešta ne ćemo dozvoliti, jer bi nas s pravom nazivali barbarima. Nasipi neka po prilici ostanu takvima, kakvi jesu. Trebalo bi samo nešto nasipati jame pred nasipima i između njih i tvrđave.

Čitav prostor imao bi se moderno parkirati i urediti za igralište. Tako bi naš grad dobio krasan park, koji bi podigao cieli okoliš. Gradska obćina morala bi uobće nastojati, da joj država preda (makar i uz neku odštetu) stari grad (tvrđu), koju bi trebalo urediti kao gradski muzej".

Ipak je prošlo još nekoliko godina, da se stvar pomakne napried i započne živim nastojanjem za osnutak muzeja.

Unutar odbora gimnazijske ekstenze pala je u travnju god. 1923. ideja (prof. Milan Kaman), da bi bilo veoma zgodno prirediti kulturno-poviestnu izložbu grada Varaždina, kako bi se pokazalo na jednom okupu, koliko se u našem gradu krije kulturnoga blaga i da se tako pobudi zanimanje građanstva za njegove starine, koje bi trebalo očuvati potomstvu, da ih se ne uništi i ne raznese na sve strane.

Ta je misao bila odmah s oduševljenjem prihvaćena i uskoro se obrazovao odbor za priredbu kulturno-poviestne izložbe grada Varaždina, komu bijaše izabran predsjednikom Dr. Nikola Pečornik, tajnikom profesor Krešimir Filić te blagajnikom Dr. Emanuel Poljanić.

Smjesta se započelo velikom marljivošću obilaziti i iztraživati crkve, samostane, moliti posebnike, da dadu za izložbu svoje starine, kako bi ova što bolje uspjela i bila vidljivi dokaz kulture i sjajne poviestne prošlosti staroga Varaždina.

U tom pripravnom poslu prođoše mjeseci svibanj i lipanj, a odbor je nailazio svagdje na podpuno razumievanje i dobru volju gotovo svih pojedinaca, što mu je dalo nove snage i ljubavi za daljnji rad.

Kako nije bilo podesnijih prostorija, bila je izložba priređena u drugom katu varaždinske gimnazijske zgrade u osam ovećih soba, koje je trebalo u ciglih deset dana urediti, očistiti, obojadisati i namjestiti, što je uspjelo provesti uz pripomoć đaka višeškolaca, koji su čitave dane požrtvovno radili i pomagali.

U određeni dan 14. srpnja 1923. otvorena je izložba i već prvoga dana nagrnula je sila svieta, da je vidi i pregleda, oduševljavajući se mnogobrojnim liepm starinskim stvarima, koje su ukusno poređane i skupljene u podpune cjeline mnogo više djelovale na posjetioce, nego to mogu pojedini liepi predmeti.

Za osam dana trajanja izložbe, posjetilo je istu 2.200 posjetnika, a medju njima dosta hrvatskih stručnjaka iz Zagreba, te slovenskih muzealaca, koji su posljednji tom zgodom održali u Varaždinu u gradskoj viećnici svoj sastanak.

Kritike izložbe u hrvatskim i slovenskim novinama bijahu ne samo obširne i povoljne, nego upravo oduševljene. Nitko nije mogao očeki-

vati takav uspjeh izložbe, provedene u tako kratkom vremenskom razmaku, a nije se nikako ni pomišljalo, da Varaždin krije u svojim zidovima toliko kulturno bogatstvo.

U gimnazijskoj risaonici bijahu izložene cehovske starine: škrinje, zastave, vrčevi, majstorske radnje, pozivnice, knjige, pravila i povelje; zatim su zidove resile velike slike iz županijske dvorane, gradske i županijske zastave, dok su mnoge vitrine izpunjale listine sl. i kralj. grada Varaždina.

Krcati stakleni ormari s porculanom, staklom, miniaturama, srebrnim i zlatnim stvarčicama iznieli su stotine predmeta iz varaždinskih građanskih obitelji, a bijahu smješteni u drugoj velikoj sobi.

Treća osrednja prostorija izticala se bogatstvom misnih odiela te ostalih crkvenih predmeta i slika. U srednjoj vitrini bijaše razmješteno i previše kaleža, križeva, kadionica i plitica na bogato vezenim pokrivačima za kaleže, a iznad njih je gospodovala ogromna gotska monstranca (pokaznica) franjevačkoga samostana u Varaždinu.

Četvrta velika soba bila je puna raznog starinskog pokućtva, slika, sagova, urica, škrinja, od čega se u jednom kraju sobe odvajala vrlo liepa salonska garnitura, vlastničtvo gosp. dr. Augusta Engelhardta iz kraja 18. vieka te oveliki gobelin i renesansna škrinja iz posjeda Stjepana pl. Leitnera, vlastelina u Jalkovcu.

Ostale četiri sobe, koje su pobudile najveće zanimanje obćinstva, posve su samostalno uredili svojim zbirkama: blagopok. major Makso pl. Horvat, izloživši podpuno zaokruženu cjelinu obiteljske bidermajerske spavaonice, gđa Irma Maixner cielu svoju krasnu zbirku preraznih predmeta i stilova ukusno usklađenih, gđa Olga Kalabar starinsku blagovaonicu uz mnogobrojno ostalo bogato pokućtvo, te gosp. dr. Nikola Pečornik — podpuni vrlo liepi i dotjerani bidermajerski salon i sobicu za študiranje.

Kulturno-poviestna izložba pokazala je varaždinskom građanstvu veliki izbor liepih i dobrih starina upozorila ga je na njihovu vriednost, kao što je unapried zapriečila u mnogim slučajevima prodaju tih predmeta uz neznatne ciene, a isto tako i njihovo odnašanje iz Varaždina.

Upravo ovo veliko oduševljenje građanstva, kao i krasne kritike o izložbi dale su mi snage i pobudu, da „Odboru za priredbu kulturno-historičke izložbe grada Varaždina” predložim osnutak „Varaždinskog muzealnoga družtva”, koje je trebalo preuzeti na sebe zadaću, da do godine 1925. bezuvjetno obavi sve predradnje, kako bi se još u toj

jubilarnoj godini u slavu hiljadugodišnjice hrvatskoga kraljevstva otvorio varaždinski muzej.

Priedlog bio je prihvaćen s velikom radošću, iskrenim oduševljenjem i ogromnom većinom glasova članova odbornika.

Odmah je bio izabran privremeni odbor, koji je preuzeo na sebe sve dužnosti rada, dok ne budu potvrđena pravila i ne započne redoviti družtveni život.

Ova značajna sjednica održala se u gradskoj viećnici 1. listopada 1923.*) te je njome udaren temelj „Varaždinskom muzealnom družtvu", a po njome i varaždinskom muzeju.

Na potvrdu vladi u Zagreb poslana su izrađena pravila i smjesta se započelo radom za muzej. U godini 1924. održano je nekoliko mjesečnih sastanaka prijatelja „Muzealnoga družtva", koji bijahu slabo posjećeni pa se kasnije više nisu ni održavali. Ipak je zanimanje za osnutak varaždinskog muzeja bilo vrlo jako, što su najbolje dokazivali brojni darovi raznih ustanova i posebnika, te je u kratko vrieme bio prenatrpan zemljopisni kabinet varaždinske gimnazije raznim poklonjenim stvarima.

Kako pokrajinska vlada u Zagrebu nije potvrdila predložena družtvena pravila, nego je tražila neke izmjene i dopune, to se odmah pristupilo njihovoj preinaci, koju provede novo obrazovani odbor od 15. ožujka 1925. god.

Potvrđena družtvena pravila vraćena su u Varaždin pod jesen iste godine, te je sada družtvo moglo nesmetano započeti svoj normalni život i rad.

Odmah u jesen godine 1923. nastojalo se oko toga, da „Muzealno družtvo" dobije jedan veći i prikladni stan u Starom gradu, koji bi odgovarao za uređenje muzeja. Htjelo se uz svaku cienu doći do stana baš u tom historičkom objektu, kakvog nema na daleko, jer nešto boljega nije se moglo ni zamisliti, ni naći.

Uz novčane žrtve i mnoge potežkoće ipak je uspjelo postići taj cilj i domoći se najljepših prostorija u Starom gradu. Tek 22. rujna 1925. bio je stan izpražnjen i sada je za uređenje tih prostorija preostalo do otvorenja 16. studenoga svega sedam tjedana. A trebalo je mnogo pregrađivati i čistiti u prostorijama, kao i u hodnicima, gdje

*) „Narodno Jedinstvo" god. 1923., broj 39.

se otvorilo zagrađene lukove, popravilo oštećene dielove, a kao vanjvažnije moralo se namjestiti skupljene predmete, na što je odpalo tek nekoliko dana vremena, da se obavi taj veliki posao.

Pošlo se na rad s mnogo žara i poleta i nastojalo, da bude na vrieme sve spremno za konačno otvorenje muzeja.

Novčano stanje „Muzealnoga družtva" bijaše veoma slabo, jer je ciela glavnica, kojom se razpolagalo iznosila 24.000 dinara, a i to se skupilo najvećim dielom u Varaždinu i Čakovcu, dok je temelj bila svota od 9.000 dinara, koja je preostala kao čisti dobitak kulturnohistoričke izložbe.

To je bilo svakako vrlo malo, ali uzme li se u obzir, da su gotovo svi predmeti za muzej bili darovani sa strane varaždinskoga građanstva, moralo se trošiti jedino na popravak i uređenje prostorija, te nabavu novih stolova i vitrina. Ipak bez zaduženja nije se moglo izaći na kraj. Uzprkos strašne i dugotrajne kiše uspjelo je provesti pregradnje, otvoriti zazidane lukove u renesansnim hodnicima prvoga i drugoga kata te u zadnji čas opremiti sobe potrebnim stolovima i staklenim ormarima (vitrinama), a ovi posljednji stigli su tek dan prije samoga otvorenja muzeja!

No to nije smelo nikoga, jer je u pravi čas bilo sve gotovo, dotjerano i uređeno, te se mirne duše moglo dočekati goste.

U deset sati u jutro na dan 16. studenoga 1925. dočekivao je odbor „Varaždinskog muzealnog družtva" pred ulazom u Stari grad domaće i strane goste, a predsjednik pozdravi ih prigodnim govorom, zamolivši gradskoga načelnika, da otvori u ime grada varaždinski muzej.

Nakon kratkoga odgovora načelnika Ivana Kovačevića, odkrio je predsjednik malu mramornu ploču na gotskoj branič-kuli, u koju su zlatorezom uklesane rieči:

„U slavu tisućgodišnjice hrvatskoga kraljevstva otvoren je 16. XI. 1925. varaždinski muzej."

Otvorenju prisustvovalo je mnogobrojno občinstvo, izaslanici svih vlasti i varaždinskih družtava, te liepi broj stranih gostiju i zastupnika pojedinih muzeja.

Da nije došlo više gostiju, skrivilo je silno nevrieme, koje je prouzročilo velike poplave, a zbog toga izostao je na nekim prugama i željeznički promet. Zato je „Muzealnom družtvu" stiglo veoma mnogo pismenih i brzojavnih čestitaka najviših naučnih zavoda i ustanova te brojnih Varaždinaca, koji žive izvan našega grada.

Poslije službenoga otvorenja pošlo se na pregledavanje muzeja, koji bijaše u glavnom smješten u prostorijama drugoga kata u Starom gradu.

U ulaznom triemu stajali su krasni brončani topovi; u okrugloj kuli bile su polukružno poredane cehovske starine na novim stolovima: 9 škrinja, 11 zastava, 5 cehovskih znakova, vrčevi, pozivnice, knjige, naučni listovi, dok je strop ukrašivao bogato pozlaćeni sviećnjak, dar blagopok. majora Maksa pl. Horvata.

Spojni hodnik s planovima i vedutama zorno je prikazivao grad Varaždin u prošlim stoljećima.

U renesansnoj dvorani bio je uređen Jagićev kut do prozora; vitrine bijahu pune stakla, porculana, nakita i drugih ukrasnih predmeta; portraiti Marije Terezije i Josipa II. vidno se izticahu, a kraj njih se vijahu stare gradske i županijske zastave.

Osim toga bilo je ovdje još nekoliko vitrina, u kojima bijahu na uvid stare gradske listine, knjige, spisi te kameno oruđe. Vrlo liepim ukrasom dvorane bio je barokni stakleni sviećnjak, koji su uredili, popravili te sastavili supruzi Amalija i Slavoljub Majcen.

Iz renesansne dvorane dolazilo se u hodnik, koji bijaše uređen kao stara ljekarna. U maloj udubini bila je smještena alkimistička kuhinja, dok je prostor u samom hodniku bio izpunjen predmetima iz starih varaždinskih ljekarna. Najviše ljekarničkih stvari darovao je uršulinski samostan, zatim Dr. Artur Krajanski, vlastnik ljekarne k „Zlatnom andjelu" te ljekarnici Hoffmann i Vanek, koji dadoše jedan ogromni željezni te mjedeni mužar iz godine 1740.

Kroz stara vrata ljekarne k „Zlatnom andjelu" izlazilo se na hodnik, koji vodi u starogradsku kapelicu sv. Lovrinca. Taj je hodnik bio pun mnogobrojnih ploča „Streljačkoga družtva" u Varaždinu, nađenih nakon velikoga traženja u jednom kutu tavana gradske viećnice.

Kapelica sv. Lovrinca poslužila je izvrstno za zbirku crkvene umjetnosti, gdje se izticaše medju ostalim predmetima: torzo razapetoga Krista iz 16. stoljeća te otisak uzkrsnuća mrtvih iz polovice 18. vieka, otisnut na svili.

Otvorena bila je i prizemna prostorija u branič-kuli s vrlo liepim gotskim klesarijama iz polovice 15. stoljeća, u kojoj se našao za onda jedini kameni spomenik varažd. muzeja, koji bijaše prije na našem liepom groblju, podignut Jurju Jakopcu, a poznat sa svojih zgodnih kajkavskih stihova.

To bijaše za početak sve, ali ipak razmjerno mnogo, uzme li se u obzir, da su mnogi slavni muzeji počeli daleko skromnije. Svakako je naš muzej već na dan svoga otvorenja iznenadio domaće i strane posjetnike, pa i stručnjake, od kojih je izaslanik ljubljanskoga muzeja Dr. Josip Mal uztvrdio, da je to muzej u muzeju.

Može se reći, da su svi posjetnici bili veoma zadovoljni i da su sva njihova očekivanja bila daleko nadmašena.

No jedva što je prošlo svečano otvorenje muzeja, imalo je odmah „Muzealno družtvo" neprilika zbog uzidane ploče na branič-kuli, koja ipak ostade na svom mjestu do danas, zahvaljujući čvrstom odporu družtva i pomoći našega požrtvovnoga prijatelja i zagovornika profesora Gjure Szabo-a, muzejskog ravnatelja u Zagrebu.

Ostala je na svom mjestu kao vidljivi znak dostojne proslave hiljadugodišnjice hrvatskoga kraljevstva, koja nije mogla biti bolje proslavljena, nego stvaranjem i otvorenjem varaždinskoga muzeja.

S velikim oduševljenjem nastavio se muzejski rad u god. 1926. te se sabralo veoma mnogo liepih i vriednih predmeta.

Iste godine odkriti su u prizemlju branič-kule krasni i gotovo posve sačuvani gotski portali te su očišćeni i odkriti toliko, da si svatko može dobro predstaviti ta ogromna vrata i stvoriti sliku, kako su nekoć izgledala.

Kao najvažniji događaj ove godine valja spomenuti ozbiljno nastojanje „Varaždinskog muzealnog družtva", da se pristupi parkiranju i uređenju ciele okolice Staroga grada. Po zaključku odbora obratio se podpredsjednik profesor Adolf Wissert u Njemačku na savez vrtljaragraditelja, da izašalju ovamo jednoga stručnjaka, koji bi znao najbolje riešiti pitanje parkiranja oko Staroga grada. Početkom 1927. god. došao je u Varaždin vrtljar-graditelj iz Dresdena g. Wilhelm Röhnick, koji je pregledao i izmjerio zemljište te se obvezao izraditi pokusnu osnovu za parkiranje okolice Staroga grada.

On je toj svojoj obvezi i udovoljio te je već početkom travnja poslao pokusnu osnovu s nekoliko skica, koja baš nije bila u cielosti najpovoljnije riešena, pa je ni naš odbor, a ni stručnjaci historičari u Zagrebu nisu odobrili; ipak je ona pokazala nekoliko sretnih i zgodnih riešenja.

Ciela je akcija uslied toga, kao i slabih novčanih sredstava, zaspala za jedno vrieme, da se kasnije nastavi i dođe do njezina ostvarivanja.

Da se namaknu sredstva za daljnje proširenje muzeja, družtvo je godine 1927. započelo priređivati pučke tombole, koje su svojim čistim dobitkom znatno pripomogle radu oko izgradnje muzeja.

Dobivši od ministarstva unutarnjih djela na pohranu zatražene velike poviestne portrait-e iz varaždinske županijske dvorane, moralo se družtvo pobrinuti za nove prostorije, koje je nakon mučne borbe izvojštilo u južnom krilu Staroga grada, gdje je i 1927. uređena galerija poviestnih slika, da ovdje i trajno ostane.

Upravo otvorenje ove galerije potaknulo je u odboru misao, da se u krilu varaždinskoga muzeja osnuje i galerija hrvatske moderne umjetnosti.

Profesor Kamilo Ružička poveo je odmah akciju kod poznatih hrvatskih umjetnika, što je u Zagrebu podupro svojski Varaždinac akad. slikar Ivo Režek.

Njihovim nastojanjem dobilo je „Varaždinsko muzealno družtvo” bezplatno dosta veliki broj slika, a neke je slike i kiparska djela nabavilo iz svojih skromnih sredstava.

Međutim zbog slabog novčanog stanja nije bilo moguće ostvariti ovu dobru namisao, nije li se htjelo dati nešto izpod prosječnosti, što bi bezuvjetno bilo škodilo ugledu družtva i muzeja.

Trebalo je, dakle, pričekati za to pravi i najpodesniji čas!

Prigodom proslave treće obljetnice muzeja 16. XI. 1928. otvorena je u drugom katu zapadnoga krila u jednoj sobi mala novčana zbirka; u malom, vrlo zgodnom alkovenu bio je izložen podpuni bidermajerski salon, dok je u srednju sobu bio smješten Jagićev kut, metnut stari klavir i neki predmeti, koje je bio poklonio družtvu Gustav pl. Koritić-Mrazovečki, umirovljeni banski savjetnik iz Zagreba. Tako se vrlo znatno povećao muzej u kratkom roku od tri godine svoga postojanja, a sve su zbirke bile tek sada veoma dobro međusobno povezane.

Uršulinski samostan u Varaždinu, naš najveći prijatelj i dobrotvor, poklonio je 1929. neobično liepo izrađenu željeznu rešetku, koja je obnovom reda bila odstranjena iz njihove govornice.

Izrađena je sigurno po varaždinskom majstoru god. 1748., a danas je njezin najveći dio ugrađen u starogradskoj kapelici.

Zbog sve većeg broja stvari, koje se gomilahu, a želeći daljnje proširenje muzeja, nagovorio je odbor 1930. godine gradsku obćinu, da popravi sjeveroiztočnu kulu kroj kapelice, gdje bi se smjestio

gradski arhiv. Kasnije se radi premaloga prostora odustalo od toga i družtvo je tu gornju prostoriju uredilo kao sakristiju, smjestivši u nju krasni uloženi barokni sakristijski ormar s klecalima, zatim nekoliko kipova na stienama te osam zastava, koje slobodno vise sa zidova i stvaraju veoma dobri ugođaj.

Istodobno popravilo se i prizemlje te kule, gdje su postavljeni kameni spomenici, te time bijaše udaren temelj lapidariju varaždinskog muzeja. Za ulazna vrata u taj lapidarij upotriebljeni su veliki dielovi željezne rešetke, dobivene od uršulinskog samostana.

Uspjelo je takodjer god. 1930. dobiti i urediti veliku sobu u ulaznoj okrugloj kuli u prvom katu, koja od toga vremena služi kao uredska prostorija i muzejska knjižnica.

Da se postigne liep i jedinstven pogled na Stari grad, predložilo je „Muzealno družtvo" gradskom poglavarstvu, da se maknu staje pred ulazom na desno, što je i provedeno u ljetu godine 1931. Stvarno je poslije toga izgled Staroga grada sasvim drugčiji, nego prije rušenja tih neuglednih zgrada.

Muzička zbirka otvorena je 1931., a desetgodišnjicu obstanka „Varaždinskog muzealnog družtva" proslavilo se ostvarenjem novoga etnografskog odjeljenja, koje je zapremilo dvije sobe, kao stvorene za seljačke ponutrice (1933.).

Za desetgodišnjicu otvorenja varaždinskoga muzeja zaključio je odbor otvoriti nova odjeljenja i izdati spomenicu uz novčanu pripomoć pododbora „Matice Hrvatske" u Varaždinu, što se posljednje ima zahvaliti profesoru Adolfu Wissertu, družtvenom tajniku.

Nova odjeljenja: salon Gjure Ritza, ostavljen oporučno muzeju, mala sobica s izabranim starinskim pokućtvom te hodnik ukrašen starim portrait-ima varaždinskih građana, kao i veoma uspjela „Spomenica" oduševiše sve naše prijatelje i simpatizere.

Proslava bijaše završena koncertom u renesansnoj dvorani, kod kojega sudjelovahu: gđa Liga Doroghy, g. profesor Mladen Pozajić i g. Ivan Pinkava, izvodeći uzorni klasični razpored.

Kako je „Muzealno družtvo" oporukom g. Gustava pl. Koritića-Mrazovečkoga postalo vlastnikom svih njegovih stvari, jer ih zagrebačka gradska občina nije htjela uz navedene uvjete prihvatiti, to se moralo ozbiljno pomišljati na obnovu zapadne kule, čiji je strop o svom trošku izvela varaždinska gradska občina.

Sve drugo palo je na teret „Muzealnom družtvu", koje se nije dalo prestrašiti ni velikim zaduženjem, nego se prihvatilo posla i go-

dine 1937. posve svršilo i uredilo zapadnu kulu, stvorivši u njoj idealnu prostoriju za smještenje bogatih cehovskih starina.

Kula razdieljena drvenom galerijom na gornji i donji dio dosta je prostrana, da obuhvati sve varaždinske cehovske stvari.

Već od svoga postanka preuzelo je „Varaždinsko muzealno družtvo" na sebe dužnost od gimnazijske ekstenze, da velikom učenjaku i slavnom Varaždincu Dr. Vatroslavu Jagiću podigne u rodnom gradu dostojni spomenik.

Godinama nije se to nikako moglo provesti, i kada je u god. 1938. trebalo proslaviti 100 godišnjicu njegova rođenja, tada se poduzelo sve, da se ostvari ta namisao.

Gradsko zastupstvo prihvatilo je jednoglasno priedlog, da gradska obćina dade u tu svrhu 30.000 dinara, dok je za približno istu svotu moralo jamčiti „Muzealno družtvo", koje je konačno namirilo sve ostale troškove.

Prema danim skicama dalo se izraditi spomenik mladom umjetniku J. Vajsu, absolventu zagrebačke umjetničke akademije, koji je u kratkom roku, kraj raznih potežkoća, s kojima se susretao za svoga rada, dosta dobro udovoljio postavljenim zahtjevima.

Spomenik se smjestio nedaleko ulaza u gradsko šetalište. Svečanost je trebala biti sasvim jednostavna i neslužbena, pa je tako posve nenapadno i na skroman način zaista i provedena.

Odkriću prisustvovahu Jagićeva djeca i rod te izaslanici akademija, hrvatskog sveučilišta i „Matice Hrvatske". Pridružio im se cieli kulturni Varaždin i njegova bliža okolica.

Dva dana nakon Jagićeve proslave, 19. listopada 1938., počelo se parkiranjem okolice Staroga grada uz pripomoć gradske obćine. U pet godina skupila je gradska obćina s kamatima svotu od 110.000 dinara, a „Muzealno družtvo" dalo je preko 25.000 dinara u tu svrhu uz izrađene i odobrene izmjere i osnove.

Započelo se s ogromnim radovima sa strane Padovčeva trga i oko ulaznih vratiju u varaždinsku tvrđu, danas obćenito poznatu pod imenom „Stari grad".

Međutim je već prije došlo do znatnih preinaka osnove za parkiranje, budući da su u god. 1934. austrijski emigranti ing. Grasser te

vrtljar Pirker prema uputama sa strane družtva proveli i to prvi snimanje zemljišta, a drugi preinaku prvobitne osnove.

Konačno je redakciju te osnove izvršio poznati zagrebački arhitekt profesor Bruno Bauer uz savjetovanje s predstavnicima našega družtva te sa zagrebačkim stručnjacima.

To je, dakle, bilo sada čvrsto uporište, kojega se moglo većim dielom i držati kod provođenja izvedbe, iako je sam rad razumljivo donosio sa sobom veće ili manje izmjene pojedinosti.

Već samo micanje silnih gomila zemlje, da se očisti zasipano grabište sa strane Padovčeva trga (zasipano istom god. 1930. i 1931. uz protivljenje sa strane „Muzealnoga družtva"), iziskivalo je veliki napor i golemi rad.

Veliku brigu zadavala je družtvu pomisao, da li će biti moguće obaviti toliki posao još do konca godine 1938., budući da je tako kasno bilo započeto radovima.

A ipak je uspjelo! Liepa jesen, bez kiša i smrzavica, omogućila je neprekidni rad sve do Badnjaka, kada su odpušteni posljednji radnici.

Uglavnom se svršio sav dio pred ulaznim vratima kraj Padovčeva trga i onaj u vrtu gđe Frlan, koji je kupila gradska občina za 45.000 dinara. Podzidana je kamenom cesta, koja dočarava nekadašnji drveni most, koji je točno išao ovim pravcem; izgrađene su terase u nastalom grabištu, popravljene ploče pod ulaznim vratima te postavljen diživi most, kako je nekada postojao na ovom mjestu. Silnom izvezenom zemljom izravnano je unutarnje grabište (oko samoga Staroga grada) tako, da je u godini 1939. bilo mnogo lakše posvršavati manje poslove, zasijati sve travom, urediti putiće i zasaditi cvieće.

Osim svega spomenutoga posla u godini 1938. uspjelo je „Muzealnom družtvu" nabaviti uz pripomoć grada krasnu predhistoričku zbirku g. Stjepana Vukovića, učitelja u Ivancu, koji se niz godina bavio izkapanjem u spilji Vindiji kraj Doljnje Voće.

Popravivši oveliku sobu u prvom katu sjevernoga krila, dalo se po nacrtima g. Ive Režeka, akad. slikara, izraditi moderne ukusne vitrine, koje obuhvatiše ovo neprocienjivo predhistoričko blago našega kraja, kojim je tek udaren početak daljnjem razvitku predhistoričkog odjeljenja, bude li razumievanja i dovoljne podpore sa strane mjerodavnih faktora.

Još iste godine nagovorilo se gradsku občinu na popravak i pregradnju stare oružane, što je i uspješno provedeno, te se ovamo već

naredne godine 1939. preselio gradski arhiv, koji je do toga vremena bio razbacan kojekuda.

Poslovi oko nastavka parkiranja okolice Staroga grada u god. 1939. našli su „Muzealno družtvo" u slabim novčanim prilikama, budući da su veliki prošlogodišnji izdatci posve iztrošili i izpraznili družtvenu blagajnu. Sve to nije smelo odbor, koji je odobrio i zaduženje družtva, samo da se podpuno obavi obnova i pregradnja tvrđavnih ulaznih vratiju, kao i svi poslovi, koji su bili s time povezani.

Nakon uztrajnoga polugodišnjega rada dovršen je i taj posao, pa je sasvim zapuštena i propala građevina zasjala u starom sjaju i sada upravo gospoduje cielim prostorom, dok je prije izčezavala u nekoj prašno-blatnoj pustoši.

Sa zapadne strane u prvom katu otvoren je prostrani triem, poduprt s tri kamena stupa te hrastovim stupovima i ogradom iz drva. Iz unutarnjih zbrkanih prostorija nastala je dugačka, uzka dvoranica sa starim drvenim stropom, koji je opet odkriven i uzpostavljen, a dobro uređena i osvietljena soba postala je kao stvorena za mali izložbeni prostor.

Samim dovršenjem potrebnih prostorija nametnula se sama po sebi želja, da se konačno uredi i otvori u Varaždinu galerija hrvatske moderne umjetnosti, što se iste godine provelo, te su u triemu bili izloženi kipovi, a u maloj dvoranici slike hrvatskih umjetnika.

Tako je grad Varaždin, kao treći među hrvatskim gradovima (Zagreb, Split), dobio koncem 1939. malu galeriju hrvatske moderne umjetnosti.

Osim popravaka ulaznih vratiju nastavilo se i parkiranjem i dovršilo se prvi dio osnove. I oni, koji su najviše prigovarali tome i takvome parkiranju, moradoše priznati, da je stvar uspjela.

Došla je i godina 1940. — mnogo teža za rad, nego se i moglo pomišljati, ali se nije malaksalo, nego se čitave godine uz novčanu pripomoć prijatelja našega družtva radilo manje, ali ipak uztrajno. Da ne prođe vrieme uzalud i da se proširi muzej, družtvo je sve poduzelo, da do muzejske proslave 16. XI. otvori novu prostoriju, posvećenu dvojici velikih varaždinskih sinova: historičaru Ivanu Kukuljeviću-Sakcinskomu te slavisti dr. Vatroslavu Jagiću.

Uređena je mala sobica, kraj cehovske zbirke, u kojoj s jedne strane stoje izložene Jagićeve stvari i uspomene, a na drugoj su postavljeni predmeti iz ostavine Ivana pl. Kukuljevića, koje je posljednje darovao muzeju njegov unuk g. bojnik Radovan pl. Kukuljević i tako

omogućio, da se spoje uspomene tih dvaju slavnih Varaždinaca u jednu cjelinu.

Kada je godine 1941. nad nama prohujao ratni vihor, nije otvoreno nikakvo novo odjeljenje, kao i u sliedećoj 1942. god., ali je ipak prve godine obstanka Nezavisne Države Hrvatske obavljen uz pomoć „Službe rada mladosti" te novčanu podporu „Hrvatskog ustaškog stožera" u Varaždinu nastavak radova oko parkiranja okolice Staroga grada te tako izvršen najveći i najskuplji dio posla.

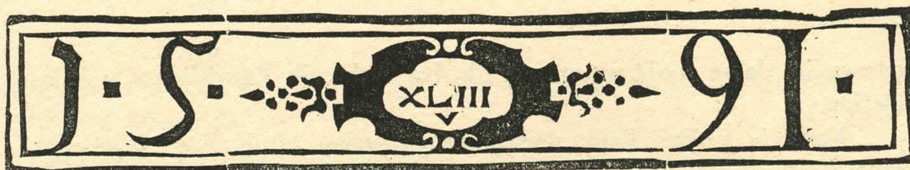
Prošloga ljeta (1942.) nisu radovi nastavljeni, jer je pripomoć ministarstva građevina bila intervencijom iz Varaždina zaustavljena te konačno u jesen ponovo odobrena u visini od 350.000 kuna, koja će se moći tek u proljeće 1943. izkoristiti za daljnje radove, koji su potrebni, kako bi najbliži dio oko samoga Staroga grada dobio prijazniji i ljepši izgled.

Ljetos će se navršiti dvadeset godina postojanja „Varaždinskog muzealnog družtva", a u tih dvadeset ljeta učinjeno je vrlo mnogo; svakako daleko više, nego se u prvo vrieme moglo uobće očekivati, poznavajući sredinu, u kojoj živimo i kraj slabih materijalnih sredstava, s kojima se razpolagalo.

Uzme li se u obzir stotinu raznih neprilika, potežkoća i zaprieka, s kojima se moralo danomice boriti, onda je taj uspjeh još daleko veći i zamašniji.

A ipak je sve sretno prebrođeno, te muzej stoji čvrsto i ponosno kao mladi junak i rječiti spomenik hrvatske kulturne prošlosti — monumentum aere perennius!

PROŠLOST STAROGA GRADA

Srećom se sačuvao u gradu Varaždinu Stari grad, najljepša i najzanimivija građevina, koju su gradili viekovi i stvorili čudesnu i skladnu cjelinu.

Nije prema tome ni moglo biti drugčije, nego da izbor za smještanje varaždinskoga muzeja padne jedino na naš Stari grad.*)

Težko bijaše izvršenje ove namisli, ali je naporom, uztrajnošću te materijalnim žrtvama i to postignuto.

Danas je pojam varaždinskoga muzeja tako uzko povezan sa Starim gradom, da se ne može lučiti jedno od drugoga. Koliko je time dobio muzej, — to je podpuno jasno, a da je na taj način spašen za uviek divni kulturno-poviestni spomenik, to je očevidno; dodamo li svemu još jedinstveni zeleni i cvietni okvir parka, koji nastaje, — onda je rečeno sve!

U tome, kao i u sviestnome nastojanju, da se sve provede sustavno i ukusno oko muzeja i u njemu samome, leži njegov dosadašnji i budući uspjeh.

Na mjestu današnjega Staroga grada postojala je već za vrieme knezova i kraljeva hrvatske narodne dinastije utvrda od zemljanih nasipa i jake drvene ograde (palisade), dok je usred toga jednostavnoga utvrđenja stajao drveni županski dvor. Ta već se u povelji kralja Andrije iz god. 1209., kojom podjeljuje sloboštine gradu Varaždinu, uz ime varaždinskoga župana Zaharije spominje i „Castrum”, dakle

---

*) „Volja Naroda” god. 1919., br. 23.

županski tvrdi grad ili utvrđenje. Uostalom, to nije samo u Varaždinu tako, jer se slični slučaj opetuje i drugdje, a najbliži nam je primjer Turopolje kraj Zagreba.

Od toga priprostoga utvrđenja nije do danas ništa preostalo, — jedino spomen, ali je na tom istom mjestu podignuta po silnim i bogatim grofovima Celjskim i Zagorskim nova jaka gotska utvrda, koju je izazvala krajnja nužda i potreba obrane protiv neprijateljskoga napadaja.

Izgradnja nove utvrde sigurno je počela poslije godine 1446., kada je Janko Hunjadi svojom vojskom osvojio i popalio grad Varaždin, da se osveti moćnom rodu Celjskih, svojem odlučnom i nepomirljivom neprijatelju.

Nešto prije toga sagradili su također Celjski nedaleko Varaždina divnu gotsku crkvu lepoglavskih Pavlina, zadužbinu svoga roda.

Glavna branič-kula Staroga grada sačuvana je gotska građevina s doista veličajnim portalima (dovratnicima), pronađenima god. 1926., te liepim klesanim ukrasima nad stražarskim klupama u svojoj ponutrici.

Dakako, da je i ona nadograđena i pregrađena u XVI. i XVII. stoljeću, ali je ipak dosta sačuvala svoj prvobitni značaj.

Pred njom na sjevernoj strani stoji kao predstraža, sada podpuno ugrađena druga gotska kula, koja se kao takova gotovo i ne vidi, jer su do nje izgradili kasnije cielo sjeverno dvokatno krilo (prema crkvi sv. Florijana). Od nje se nastavljao na desno gotski obranbeni hodnik (Wehrgang), koji je vodio do sjeveroiztočne kule, na koju se danas prislanja kapelica sv. Lovre.*) Tek taj zid u 15. vieku nije imao današnju visinu, nego dopiraše nešto povrh prvoga kata, a bijaše završen prsobranima. Sjeveroiztočna kula bila je povezana visokim zidom s branič-kulom, a taj zid se s druge strane nastavljao i sačuvan je i danas, a na nj su naslonjeni arkadni hodnici prvoga unutarnjega dvorišta. Taj zid je dolazio do zapadnih stanbenih prostorija, koje su za onda bile tek u visini prvoga kata, dok je drugi kat nadozidan kasnije. U tim prostorijama je današnje etnografsko odjeljenje, gdje i nailazimo još gotskih značajka: stari drveni strop prve sobe i gotsku konzolu za nekadanji kamin. Zdepasta zapadna kula, što stoji do tih prostorija morala je nastati oko 1500. god., što jasno pokazuje kasnogotski dovratnik, koji vodi svršetku stepenica u sadašnju cehovsku zbirku. Zid odavle išao je natrag do stražarske kule, ali je nađen i drugi zid (1938. god.), koji je od zapadne kule išao prekidano, a ne ravnom

*) Vidi otraga plan varažd. Staroga grada.

crtom, kraj branič-kule do južnoga gotskoga zida, pa je tako u unutrašnjosti stvarao dvije obranbene jedinice.

Prvi ozbiljni zahvat nakon građenja u XV. stoljeću bijaše velika obnova, pregradnja i moderno utvrđivanje s jamama i nasipima koncem XVI. vieka. U jame se napuštala voda kanalom iz Drave tako, da je Stari grad postao pravi i tipični Wasserburg (tvrđava branjena vodom i nasipima), a takav nam se, u glavnom, sačuvao do dana današnjega.

Nema nikakve dvojbe, da je još u gotsko vrieme postojala oružana s južne strane (niža zgrada), a do nje je dolazio kasnije gradski zid izpod kuća današnje Bakačeve ulice, a s druge strane kraj današnjega uršulinskoga samostana i kuće Bezjak te je vidljiv nakon radova u godini 1941. usred južnog nasipa na obje strane, da se nastavi pravcem praharne (Pulvermagazin). Vjerojatno, da je opisano gotsko utvrđenje imalo svoj nastavak i s južne strane, a valjda su zidovi tekli do oružane tako, kako su i danas ostali obrisi zidova kod prilaza pred Stari grad sa strane uršulinske crkve ili ulaznih vratiju, a kako su popravljeni ili dozidani u godini 1941.

Svako vrieme gradi svojim stilom, što je potrebno i naravno, pa je tako i obnova Staroga grada, provedena u razdoblju izmedju 1580. do 1591., nastojala dati toj gotskoj građevini posve renesansni značaj. Gotska branič-kula izgubila je svoje značenje kao straža i malta nad cestom, koja je izpod nje vodila, da prosliedi gradom kao „kraljevska vulica" (cesta) put Zagreba.

Naravno, da se iz Štajerske nije prolazilo punim pravcem Ptujske ulice (Novaki), nego je pravac išao Florijanskom ulicom ravno prema branič-kuli, jer jama i nasipa onda nije bilo. Nastavljala se isto tako ravno izpod kule, vanjskim dvorištem, Uršulinskom i Draškovićevom ulicom, da se nađe u „dugom koncu" (longa villa). Premda su kasnija stoljeća izkrivila ovu gotovo ravnu crtu, ipak se ona još danas osjeća.

Tu gotsku branič-kulu, koja je najznačajnija, nadogradiše za renesanse za neka 2 metra opekom, dok je prije bila izgrađena kamenom; dadoše joj mjesto elegantnijega gotskoga krovišta strmi piramidalni oblik, koji je ponešto bio izmienjen koncem XVII. stoljeća, kada je dobio mali tornjić, u kojemu bijaše zvono, do sada sačuvano s nadpisom, da je lievano godine 1692. Time je gotovo sigurno utvrđena i godina postanja toga tornjića, koji se već jasno vidi na slici grada iz godine 1729. i 1732.

Ali ne samo branič-kula, nego i cieli Stari grad podpuno se izmieni i preobrazi tom zgodom. Južnom zidu prigrađeni su renesansni ar-

kadni hodnici, ovelika renesansna dvorana ugrađena je u visini drugoga kata branič-kule, koju su s hodnicima prema kapelici (I. i II. kat) spajali drveni mostići-prielazi, koji su tek koncem XVII. vieka zamienjeni građenim hodnicima, što stoje uprti na veliki težki luk od branič-kule do obranbenoga hodnika prema sjevernoj strani.

Tom prigodom znatno je spušten i izvorni gotski strop ove značajne kule, koji je takovim ostao do danas i jasno pokazuje, da se u to vrieme gledalo samo na praktičnu svrhu, ali moramo graditeljima biti zahvalni, da ga nisu uništili, nego ipak upotriebili, a isto tako sačuvali klesarije, a i portale (dovratnike) koje su jednostavno zazidali.

Istovremeno prigrađena je na sjeveroiztočnu kulu, koja je mogla biti izgrađena poslije 1500., kapelica sv. Lovrinca, pa se u samoj kapelici i u prizemlju (lapidarij) sasvim jasno vidi, kako je izgradnja ciglom priliepljena na stariju kamenu kulu.

Da li je kakva crkvica već prije postojala u Starom gradu, ne može se sa sigurnošću uztvrditi, ali je vjerojatno mogla postojati i to u gotskoj kuli, koja je kasnije dio stanbenih prostorija, koje leže na sjever prema crkvi sv. Florijana.

Držim, da su odanle i izvadjeni ukusno klesani izvorni gotski doprozornici, koji su preneseni u kapelicu Sv. Lovre i tamo služe kao čvrsti okvir za gotske prozore.

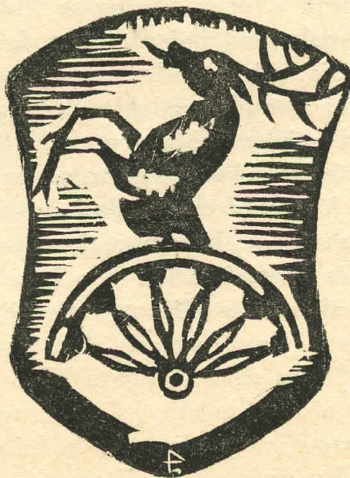
Ciela nutrinja Staroga grada bila je oslikana tamnom bojom u stilu renesanse; plohe razdieljene slikanim stupovima dobile su ne samo na slikovitosti, nego i na lahkoći. Mnogo nas to slikanje podsjeća na unutarnje dvorište Velikoga Tabora, gdje bijaše isto provedeno samo crvenkastom bojom. Još i danas vidljivi su sačuvani dielovi toga slikanja, ali ih godimice ima sve manje. Da i manjem, užem dvorištu kraj obranbenog zida dadu značaj svoga vremena, prigradili su do zida ciglom zidano uporište (viadukt), koje nije povezano sa starim gotskim zidom, nego samo na nj prislonjeno. To bijaše i uzrokom, da se je na početku sleglo i da su zbog toga morali kameni stupići ograde (balustrade) biti izmienjeni punim zidom, kako se ne bi srušili hodnici. Tim hodnicima ide se u kapelicu; donji hodnik ima kamenite stupove sa zidanim svodićima, a gornji je sav iz drvene građe. Baš ta promjena građe: drvo i kamen, daju tome dielu svoj posebni čar.

Ova slika bila je u XVI. stoljeću mnogo impresivnija i ljepša, jer prvo dvorište nije još od drugoga užega bilo odieljeno glomaznim prielazom, nego drvenim hodnicima, koji su propuštali pogled na cielu visinu drugoga dvorišta.

Druga barokna obnova zbila se koncem XVII. stoljeća, te je u to doba prigrađena današnja (okrugla) ulazna kula kraj stare branič-kule i nadograđene su stanbene prostorije u drugom katu (zapadna strana). Obnova završena je godine 1705., čemu je svjedokom ploča nad ulazom, koja svakom posjetniku odmah upada u oči, a izkićena je grbovima grofova Erdödy (lievo) i knezova Rakoczy (desno).

Uzporedimo li ovaj ulaz s veličanstvenim gotskim vratima (oko 8 metara visine), koja su zazidana, a vidljiva još uviek po gotskim rubovima, možemo osjetiti veliku razliku ukusa, kao i znatno manje financijalne mogućnosti grofova Erdödy prema moćnim i bogatim knezovima Celjskim. Neugledno prvo stubište, kojim se ide u muzej, prikrpano je mnogo kasnije, možda za vrieme barokne obnove, kao i spomenuti težki hodnik, koji razstavlja oba dvorišta, premda je u ponutrici toga stubišta urezana godina 1766. Time je vrieme prigrađivanja, pregrađivanja i obnova prestalo. Govori li se danas o Starom gradu kao graditeljskom spomeniku, koji je nastao u nizu viekova, može se uztvrditi, da je on gotsko-renesansno-barokna cjelina, koja jedinstveno djeluje, a da nikoga ne uznemiruje i ne smeta različnost stilova. Istina je, da možemo iskreno žaliti, što su divni gotski portali bili zazidani i što su danas samo djelomično vidljivi. Oni su ipak gotovo posve sačuvani i mogu se, bude li volje i sredstava, dostojno obnoviti.

Stari grad imao je i prednje dvorište, koje se prislanjalo na nj sa svojim zidovima, a ti su bili i djelomično sačuvani te su popravljeni i malo uzdignuti u godini 1941., te si svatko o tom dvorištu može danas stvoriti prilično jasnu sliku. Naišlo se kod kopanja i na temelje ulazne kule za to vanjsko dvorište, koja bijaše građena u dva maha: starija bila je manja, a novija nešto prostranija. Srušiše je početkom XIX. stoljeća, jer je prietila urušenjem zbog nepovezanosti s gradskim zidom i spuštanja temelja uslied djelovanja vode iz grabišta.

Šteta, da je ovaj vanjski dio Staroga grada toliko propao, te mu

danas vidimo samo obrise, međutim možemo biti sretni, što se i toliko toga spasilo i sačuvalo.

Kao dio toga vanjskoga dvorišta vriedi i velika dvostruka zgrada na južnoj njegovoj strani, koja je služila kao oružana te praharna.

Stariji njezini dio vuče svoj postanak još iz gotskoga doba, o čemu nam svjedoče gotski doprozornici prizemlja, a mlađi, viši i presvođeni, bit će iz početka XVII. vieka, dok sada ciela zgrada služi kao arhiv slob. i kralj. grada Varaždina.

Na starogradsku utvrdu nadovezivahu se od prve polovice 16. stoljeća zidovi varoške obćine, koja je isto unutarnju čest grada utvrdila zidovima, kulama i grabištima; ipak je Stari grad bio najjača obrana Varaždina.

Poslije obnove u XVI. vieku postala je ta utvrda veoma jako vojničko uporište protiv Turaka, branjena velikim nasipima, bastionima (njih šest) i dvostrukim grabištima punima vode. Tek nakon te trostruke obrane našao bi se bio neprijatelj pred čvrstim zidinama i kulama Staroga grada, koje bi trebalo zauzeti.

Baš zbog toga nije ga, osim Krste Frankopana 1527. god., nitko ni obsjedao, a i on samo zato, jer onda još nije bio tako jako i moderno utvrđen.

Sve do konca 14. vieka stolovali su u varaždinskoj tvrđi plemenski pa feudalni župani varažd. županije, dok mu 1397. ne postadoše gospodarima silni grofovi Celjski, koji ga kao i varoš (civitas) držahu sve do svoga neslavnoga konca — smrću Ulrika Celjskoga 1456. godine.

U vlasti ih nasliediše: ban Jan Vitovec, prije vojskovođa Celjskih i njegovi sinovi, kojima zbog nevjere oduze sve posjede Matijaš Korvin te ih predade svome sinu vojvodi Ivanišu Korvinu. Udovica njegova Beatrica Frankopanka preuda se za markgrofa Đuru Brandenburžkoga, koji tako dođe u posjed tvrđe i grada Varaždina. Svi ovi vlastnici Staroga grada imenovahu odsada svoje varaždinske kastelane-upravitelje, koji im bijahu zamjenicima i upravljahu njihovim posjedom.

Godine 1526. imenovan je županom Toma Petew, ali još iste godine dobije od kraljice Marije, žene Ljudevita II. palatin Stjepan Báthory županstvo i grad Varaždin, a po njegovoj smrti 1530. preuze ga Pekry Ludvik, drugi muž Báthoryjeve udovice. Desnom im rukom bijaše u Varaždinu silnik i zakleti neprijatelj gradskih sloboština upravitelj Pavao Kečkeš.

Napokon dođe u vlast tvrđe i grada Varaždina Ivan barun Ungnad, koji ih dobije od kralja Ferdinanda I. godine 1543. kao zalog

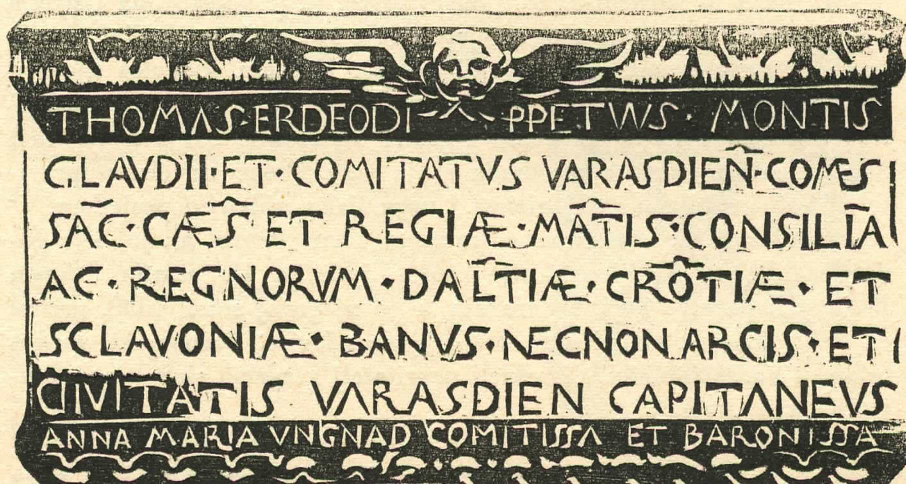
za posuđene novce. On je ujedno i županom varaždinskim i ostade takvim punih dvadeset godina, da ga onda nasliedi sin Krsto Ungnad, kasnije i hrvatski ban. Bijaše varaždinskim županom od 1563.—1584.

Kada se u siečnju 1584. god. udade njegova jedinica kćerka Ana-Marija za grofa Tomu Bakača-Erdödy-ja, postade ovaj ubrzo hrvatskim banom iza svoga tasta Krste Ungnada, a isto tako i varaždinskim županom te kapetanom slob. i kralj. grada Varaždina.

Toma Bakač postade 1607. i nasliednim županom varaždinskim i od toga vremena ostade Stari grad trajno u rukama porodice grofova Erdödy sve do godine 1925., kada je izvlašten u korist slobodnog i kraljevskog grada Varaždina, da se u njem može smjestiti i urediti varaždinski muzej.

Tako se konačno postiglo to feudalno gniezdo promieniti u kulturnu varaždinsku ustanovu, koja je u 17 godina svoga postojanja vidljivo pokročila napried. Uspjelo je osim uređenja muzeja nagovoriti gradsku obćinu na mnoge nuždne popravke, da se ponajprije održi krovište, a onda je „Muzealno družtvo" također priskočilo u pomoć i mnogo šta u ponutrici dalo popraviti i urediti, a naročito se živo zauzelo za obnovu i uređenje ulaznih vratiju u varaždinsku tvrđu, gdje je smještena galerija moderne hrvatske umjetnosti.

Time se ujedno obavilo vrlo težki i skupi posao, koji je trebalo dovršiti već radi samoga nastavka parkiranja cieloga vrlo zanimivoga okoliša Staroga grada.

OPIS VARAŽDINSKOG MUZEJA

Danas se u unutarnji dio Staroga grada ulazi omanjim vratima okrugle kule, koja nastade tek kao prigradnja koncem XVII. stoljeća, a izgradi je grof Đuro Erdödy.

I ovdje je prvobitno postojao diživi most preko oširoke jame, koja je trebala braniti izravni napadaj na vrata. Ova su vrata sasvim blizu nekadašnjeg veličajnoga gotskoga prolaza i zato izgledaju još manjima i neznatnijima.

Prizemna ponutrica te ulazne kule popločena je i uređena godine 1939., a bila je do toga časa silno zapuštena. Ima dosta zgodno zviezdasto svodenje i oveliki kamin, koji je u zimi služio straži, da ne trpi previše od studeni. Stiene, koje su žbukom bile iznakažene, očišćene su od nepotrebnoga maza, popravljene i dotjerane, te sada ugodno djeluje kamena rustika. Pokraj kamina stoji na novijoj lafeti stari željezni top.

Izlazeći iz toga ulaznoga tornja, evo nas u dvorištu, gdje nam odmah na lievo upada u oči hodnik s lukovima, koji je tek 1938. uzpostavljen u staro stanje, dok je prije pregrađen i nagrđen služio u razne svrhe.

U tom su hodniku za sada postavljena tri kamena spomenika: 1) Ranjeni i mučeni Krist na kasnijem kamenom podnožku*), koji je

---

*) Nabavljen 1940. god. od g. Petrića u Miličkoj ulici broj 39, gdje je stajao u njegovom vrtu.

ovamo donešen s drugoga mjesta (tipični spomenik, kakovih imade na stupovima više primjeraka u najbližoj okolici Varaždina); 2) drugi je rimski sarkofag iz IV. vieka po Kristu vrlo primitivne izradbe, koji je nađen godine 1940. u Petrijancu kod kopanja u vrtu tvornice žeste, a poklonio ga je muzeju g. ing. Carnelutti, vlastnik iste tvornice.

Petrijanec, nekadanja rimska naseobina Aqua Viva, poznat je u znanstvenom svietu zbog velikoga nalaza rimskih zlatnih novaca, kolajna i grivni u godini 1805., a često nas iznenađuje rimskim izkopinama, koje su do sada gotovo uviek bile uništene ili otišle iz naše sredine. Treba nastojati, da se od sada spašavaju pronađene vriedne stvari za varaždinski muzej.

U dnu hodnika upada nam u oči kao treći spomenik kip sv. obitelji, koji bijaše nekada ukrasom kamenitoga mosta kraj donjih (zagrebačkih) vratiju. Danas stoji na klasicističkom podnožju kipa sv. Nikole, koji se nalazio kraj župne crkve, a koji je bio odanle maknut.

Taj spomenik je kolorirana osrednja majstorska radnja, koja kao kompozicija dosta zgodno djeluje, inače mu je vriednost mala, a vriedi za naš grad zbog uspomene na stari most preko južnoga grabišta.

Prvo unutarnje dvorište, prije zapušteno, sada je popločeno (1939. god.) i ukrašeno liepim baroknim bunarom.

Zdenčani barokni okvir potječe iz najbliže okolice Vidovca te je sigurno izrađen za vrieme, kada je taj posjed — znamenita „curia Vidovecz" — bio u vlasti porodice Patačića de Zajezda. Samo je čudno, da su stanodavci slavne pinte (plemićkih izpičutura) gradili bunare, dok su izpijali silno vino, što je i za ono vinsko doba bilo senzacijom.

Starogradsko dvorište, sada uređeno, djeluje sasvim drugčije, nego prije, kada je bilo prljavo i blatno te bez ikakovoga pravoga središta, koje sada stvara nepretenciozni bunar.

Neugledno, kasnije prigrađeno stubište vodi nas uz zid branič-kule u njezin prvi kat, gdje je prva izložbena prostorija.

PROSTORIJA 1.

Predvorje, kako možemo nazvati prvu prostoriju muzeja, nastalo je pregradnjom za renesansne obnove koncem 16. vieka, kada je gotska branič-kula razdieljena na prizemlje i na dva kata.

Ciglom popločeni pod stoji na gotskom svodu, koji resi prizemlje, dok je strop predvorja sastavljen od gusto poredanih greda, koje su podpuno sačuvane i tipično razvrstane za doba, u kojem su nastale.

Ovo predvorje ili prolaz poslužio je već od početka muzeja za početni dio zbirke oružja, te je vrlo manjkavo osvietljen malim gotskim prozorom te četverim prolazima.

Od oružja iztiču se u prvom redu dva krasna brončana topa iz XVI. stoljeća, koje je profesor dr. Josip Mantuani, direktor ljubljanskoga muzeja, pišući o kulturno-poviestnoj izložbi grada Varaždina*), s pravom nazvao „kraljevskim topovima". Ta, uistinu, nema im na daleko ravnih!

Prvi komad (odmah do vratiju) poklonio je gradu Varaždinu kralj Ferdinand I. Habsburžki 1543. te on nosi ovaj nadpis: FERDINANDUS. REX. ME. FECIT. M. D. XXXXIII, zatim sliedi habsburžki i štajerski grb, a izpod njih stoji: MICHEL. DOBLER
GOS. MICH. 1543.
Dva liepa delfina služe kao ručke u sredini topa.

Drugi top — na protivnoj strani od ulaza — još je mnogo veći, ljepši, ukrašeniji i dotjeraniji, te se može uspješno mjeriti s mnogim komadima, koji u to vrieme nastadoše.

Na gornjem obrubu stoji ime lievača

MERTEN HILGER GOS MICH

u gornjoj trećini sliedi odmah:

HVTTE DICH
ICH HEK DICH

a onda je izpod guštera i ukrasa uokviren ovaj nadpis:

AIN ERSAME LANDT-
SCHAFT DES HER-
ZOGTHVM STEIER-
HAT DIS STVCK
LASSEN GIESSEN

Izpod toga iztiče se bogati štajerski grb; u sredini su dva delfina kao ručke za balansiranje topa, a jedan je na dnu samoga komada.

Treći mali brončani topić, jedva je nađen među razbacanim spisima u nekadanjoj redarstvenoj prostoriji u prizemlju gradske viećnice, a datira iz godine 1646. te u donjem rubu ima ime lievača:

OPUS PETER WAGNER

Među ostalim oružjem treba naglasiti veliki križarski mač iz 13. stoljeća, izvučen po jednom ribaru 1835. god. iz potoka Bednje kraj Bele, koja bijaše posjed reda Ivanovaca. Visi u sredini ploče nasuprot

---

*) „Slovenski Narod" godine 1923., broj od 2. rujna.

ulaza, a kraj njega je točno u sredini pričvršćena velika željezna puška za puškarnicu, koja je nadjena u jednoj komori Staroga grada kao riedki ostatak nekadašnje množine oružja, koju su razprodali kao staro željezo prije četrdeset godina. Na istoj ploči su pri dnu tri liepo izrađene pištolje varaždinske provenience, a iznad njih nekoliko pušaka varaždinskog streljačkog družtva.

Kraj ulaznih vratiju na ovelikoj ploči skupljeno je bosansko oružje, koje se našlo u Varaždinu. Od tih komada iztiču se 2 buzdovana (željezni osmeroper i manji mjedeni) u sredini ploče. Liepe su i dvie bosanske diljke na rubovima iste ploče, a izrađene sasvim po arabskom uzoru.

Lievo u kutu je ploča s novijim vojničkim, a na desno s lovačkim oružjem.

Između tih dviju ploča su na prolazu prema kapelici vrata načinjena iz diela krasne željezne rešetke uršulinskoga samostana.

Kamenite kugle za bacanje strojevima, ostatci željeznih topovskih cievi, luk s kundakom, ulanska koplja varaždinske pukovnije upodpunjuju zbirku. Pod malim gotskim prozorom leži prislonjena uz zid ploča olova, nadjena 1941. god. u odkopanoj ulaznoj kuli, težka 167 funti. Osobito su značajne dvie kose na starim držcima, koje potječu iz godine 1848., a služile su varaždinskim građanima za oružje, kada je ban Jelačić prešao 11. IX. preko Drave u Međimurje.*) Kraj prozora i na protivnoj strani (željezna rešetka) vidljivi su dielovi gotskih portala-dovratnika, koji su do god. 1926. bili zazidani, a odkriti pobuđuju danas veliko zanimanje posjetilaca muzeja.

Strmo stubište vodi nas do otvorenog arkadnog hodnika u drugom katu, koji je kao i onaj izpod njega prigrađen gotskomu zidu koncem 16 stoljeća i koji daju izgledu grada mnogo lahkoće i prozračnosti.

Naravno, da je najveći dio tih lukova bio zazidan i da je tek prigodom popravaka u godini otvorenja muzeja i opet uzpostavljeno staro stanje (restitutio in integrum!).

Hodnik djeluje mirno svojom jednostavnom arhitekturom, te se u njem nalazi samo željezna ploča urbarialnoga suda i pred vratima u predprostoriju daljnjih soba muzeja dobra i zanimljiva željezna rešetka iz palače Bužan u Varaždinu. Ona se sastoji iz četiriju različnih baroknih komada, koji bijahu zapravo stare prozorne rešetke. Da se

---

*) Poklon varaždinskog građanina mesara g. Vatroslava Gjuraseka.

prištedi izradba posve nove vratne rešetke u novoj palači (kuća na Petrovićevom trgu kraj franjevačke crkve, a s drugim dielom u Franjevačkoj ulici), spojili su jednostavno okvirom prozorne rešetke u jednu cjelinu i stvar bijaše gotova!

Iz maloga predprostora prelazimo prostoriju broj 3, da nastavimo priegled muzeja u sobi broj 2.

PROSTORIJA 2.

Mala novčana zbirka smještena u ovoj sobi pokazuje nam novac, koji je nađen u Varaždinu i okolici, jer se držalo načela, da sabirući za naš muzej, ne ćemo nabavljati nikakovih predmeta, koji ne potječu s područja nekadanje varaždinske županije te Međimurja — dakle današnje Velike Župe Zagorje. Hoćemo, naime, prikazati samo taj naš kraj i dati njegovo kulturno-poviestno znamenovanje, sliku i priegled.

Tako i novčana zbirka predstavlja samo novac nađen na tom označenom teritoriju.

Imade nešto grčkih novaca u srednjoj vitrini te izpod njih 2 srebrne barbarske tetradrahme, koje potječu iz velikog rimskog nalaza u Petrijancu godine 1805. Nažalost ogromni i divni zlatni predmeti tamo izkopani nalaze se danas u bečkom muzeju (Kunsthistorisches Museum).

Rimski novci zastupani su od doba republike preko carskih komada do bizantinaca u 5. i 6. stoljeću po Kr. Neki su novci vanredno sačuvani, dok se drugi odlikuju savršenom patinom.

Austrijski novac prilično je i priegledno zastupan, a osobito vremensko razdoblje XVIII. i XIX. vieka.

Madžarski novci sežu od Bele IV. do 1918. god. i daju dosta zaokruženu cjelinu. Liepi su zlatnici Ljudevita I. Anžuvinca (1342. do 1382.) te Ladislava Postuma (1456.—1457.).

Gornji dio srednje vitrine izpunjen je raznim prigodnim kolajnama i plaketama, između kojih se iztiču i naše hrvatske (postanak zagrebačke nadbiskupije, proslava 300 god. Nikole Šubića-Sigetskoga, plakete Jelačića, Jagića, te varaždinske ulanske pukovnije).

Kutna vitrina na lievo puna je novaca slavenskih i zapadnih država, a ona na desno prikazuje novac talijanski i njemački. U gornjim plitkim dielovima vitrina pričvršćene su banknote raznih država.

Sobu resi pet velikih slika u bogatim pozlaćenim okvirima iz nekadanje županijske dvorane i to: 1) u dnu nasuprot ulazu je Bužanov portrait ministra Mirka pl. Josipovića, vlastelina u Jalkovcu kraj Varaždina, — dosta slaba slika iz god. 1897., 2) na lievo kraj prozora je slika zadnjeg velikog nasljednoga župana iz porodice grofova Erdödy — Ivana Nepomuka III. Erdödy, osrednji rad slikarice Minne Stein (god. 1864.). Na slici je i njegovo poznato geslo: „Ako ne možemo, kako hoćemo, a mi ćemo, kako možemo!"

U tom njegovom geslu ogleda se i čitav njegov značaj, te nije čudo, da ga je ilirski zamah odpuhnuo već godine 1845.

Do njega je u kutu — nekada, uistinu, mnogima na putu — portrait velikoga župana županije varaždinske Radoslava pl. Rubide, sina naše prve hrvatske primadone Sidonije grofice Erdödy udate za Antuna pl. Rubidu. Slika je šablonski rad diletanta, inače vladinog inžinirskoga savjetnika Hermana Lypolta, rođenog Varaždinca. I na toj slici koči se također geslo, kojega se on nije nikada držao i glasi: „Nek je jača domovine ljubav dična, nego nam je strast politička i lična!"

Četvrta slika na desno od prolaza predstavlja bana zloglasne uspomene grofa Khuen-Hedervary-ja izrađena po mađarskom slikaru Komlossy-ju 1893. god. Slika je zaista dobra — zato je i izvješena. Khuen je prikazan u odori viteza zlatnoga runa. Ta i morao je biti dostojno nagrađen taj pacifikator buntovnih Hrvata!

Pokraj njega mirno gleda — pravi aristokratski tip — iz svoga zlatnoga okvira ministar za Hrvatsku (valjda ipak ne ministar protiv Hrvatske, kako se onda govorilo!) Koloman pl. Beđeković-Komorski. Slika je prilično uspjeli rad mađarskoga slikara Stetke Gyule iz godine 1888.

Mali stakleni sviećnjak iz polovice XVIII. stoljeća upodpunjuje sobu, dok su u kutovima željezne blagajne, liepo i majstorski izrađene (3 komada), od kojih se naročito iztiče blagajnička škrinja gradske obćine na drvenom podnožku izpod portraita Khuena i Bedekovića.

Funkcionira dobro još i nakon punih 200 godina, kao da je danas izrađena.

U protivnom kutu je posebnička željezna blagajna nešto veća od prve, ali jednostavnije izrađena (nabavljena 1942. god.).

PROSTORIJA 3.

Iz novčane zbirke vraćamo se u prednju sobu s alkovenom.

U potonjem uređen je crni bidermajerski salon, koji potječe iz varaždinske građanske obitelji Polansky, a bit će napravljen oko godine 1840.

Taj kutić s jednostavnim stropnim štukom izvrstno se doimlje, budući da je upodpunjen velikim portraitom dame (Budinšćina iz porodice pl. Horvat?), miniaturama, manjim portraitima, dvjema mrtvim prirodama, slikanima na holandezki način, drvenim ukusnim sviećnjakom te velikim bidermajerskim ormarom u dnu alkovena.

Dvije miniature s crvenim zastorima kao pozadinom prikazuju vlastnike ovoga salona gospodina i gospođu Polansky.

Treća miniatura (kraj prozora) prikazuje mladu gospođu a signirana je: Anna Mathias 1845., te je kao dar Uršulinaka došla u muzej.

Tri omanja portraita na papiru izradio je slikar Ernst Kaps u godinama 1838. i 1839. Prilično uspjeli radovi poklon su obitelji Kraus.

Odmah do salona je stakleni crni ormar (istovremen sa salonskom garniturom), a u njemu je izloženo dosta stakla, porculana, francuzke i englezke kamenjače, prigodnih čestitaka, a i dvije miniature, koje prikazuju jednu mladu damu u modroj haljini (signirano E. (rnst) K. (aps) pinx. d. 31. Decemb. 1835.), a druga mužkarca u bidermajerskom fraku bez signature. I te dvije sličice dar su obitelji Kraus.

Od stvari u toj vitrini treba iztaknuti u prvom gornjem pretincu dobru empire-sku šećernicu s pozlaćenim kovnim ukrasom, poziv na slavenski ples u Beču god. 1861. i madžarski znak za zapučak iz godine 1848.

Na srednjoj polici u sredini, leži ukusni medaljončić iz srebra (početak 19. stoljeća), dar kume za krst svome kumčetu.

U dnu ormara (desni kut) stoji liepo ukrašena boca s monogramom LE — Ladislaus Ebner, koju je poklonila muzeju blagopok. gđa Karolina Jaccomini, udova nadinžinira. Tako varaždinski muzej ima bar jednu stvar iz domaćinstva našega zaslužnoga Ebnera, koji nam je godine 1827. izdao prvu poviest grada Varaždina na njemačkom jeziku.

Staklo u tom ormariću je češkog podrietla, a odanle potiču i dvije lijepe čaše, dar gđe Anke Maltarić.

Kraj stare vitrine stoji u prozorskoj udubini empire stolić, a na njemu figurica Jelačića bana iz voska pod staklom u njegovoj značajnoj uniformi, koju nam darova obitelj Pongračić.

Najveći i najupadljiviji komad pokućtva u toj sobi je ogromni barokni ormar iz posjeda grofova Draškovićevih u Bisagu.

Može ga se mirno datirati oko godine 1700.; dobra je skladna radnja, a samo mu je obnovljen pokrovac, inače je sve izvorno.

Do njega je druga vitrina (iz osamdesetih godina prošloga vieka), koja je izpunjena mnogobrojnim manjim predmetima. Najbolja je stvar svakako vrelnica iz mletačkoga stakla u obliku jelena (stoji u crvenoj-rubinskoj čaši) te se riedko vidi takav primjerak i u većim muzejima. Čak i „Museo vetrario" u Muranu ima slabiji i kasniji primjerak, premda je naš odanle potekao. Taj vriedni komad poklonila je muzeju gospođa Adolfina Petrony, udova magistra farmacije i posjednica.

Pokraj triju miniatura iz obitelji pl. Platzer izkače u srednjem priedielku vrlo uspjela miniatura upravitelja županske časti varaždinske županije Petra pl. Horvata od sv. Petra, rad slikara Stager-a. Kao poklon primio je muzej tu liepu sličicu od blagopok. gđe Adele pl. Horvat od sv. Petra, sestre poznatoga sakupljača starina Levina pl. Horvata.

Miniatura Franje baruna Trenka, vođe hrvatskih pandura visi u ovalnom drvenom okviru u vrhu ove vitrine.

Od ostalih stvari iztiču se svojom vriednošću narukvica s malim svetačkim sličicama na kristalu (dar blagopok. gđe Goger), nekoliko dobrih čaša (čeških) te stakleni ukrašeni vrč.

U sobi je opet uzpostavljen i popravljen originalni kamin, koji je izgrađen u XVII. stoljeću. Kraj njega je s jedne strane barokni izvorni naslonjač, s druge strane empire stolica, dok nad njim visi velika ura (drugi barok) sa slikom, koja prikazuje osvojenje Sevastopolja po Saveznicima protiv Rusa 1855. godine (krimski rat). Potonja ura poklon je gđe Štefanije Milčetić.

Između ulaznih vratiju i alkovena nalazi se mala bidermajerska garnitura s uloženim stolom. Nad njom dominira vrlo dobra slika varaždinske građanke Antonije Paar, žene trgovca, koja potječe iz vremena oko god. 1860. Nažalost nije umjetnik podpisao svoje djelo, te tako ne znamo, tko je bio majstor toga portraita, koji je muzeju darovala gđa Antonija Kovačević, rođena Paar.

Venecijanski sviećnjak (oko 1850. god.) upodpunjuje skladno cielu prostoriju, koja sada dobro djeluje, dok je još prije dvije godine bila dosta neusklađena i nemirna.

Na izlazu zapinje nam oko o liepo uložena vrata, koja su mnogo obnovljena (uložna radnja), a potječu iz konca XVII. vieka, te su već bila nađena u ropotarnici.

PROSTORIJA 4.

Vraćamo se u prije spomenutu predprostoriju s hodnikom, koji zapadno krilo povezuje s okruglom ulaznom kulom.

Ovdje opažamo veliko rodoslovno stablo plemićke obitelji Koritića-Mrazovečkih, odnosno takvo manje njihove ženske loze iz obitelji pl. Farkaš-Vukotinović.

Blagopokojni g. Gustav pl. Koritić-Mrazovečki, banski savjetnik u miru, ostavio je oporučno sve svoje vriedne starine u prvom redu uz stanovite uvjete gradskom muzeju u Zagrebu. Kako grad Zagreb nije htio pristati na njegove uvjete, nego je legat odbio, dobilo je prema oporuci sve predmete „Varaždinsko muzealno družtvo" za naš muzej, koji su sakupljeni i smješteni u okrugloj kuli, do koje vodi rečeni hodnik.

Taj je izpunjen slikama iz posjeda Gustava pl. Koritića, odnosno drugim muzejskim stvarima. Ovdje su na primjer još za sada zaostale u zidnim ormarićima neke cehovske starine kao: pozivnice, pečatnjaci, knjige, listine, putne knjižice i čaše.

Do zgode premjestit će se i te predmete k ostalim cehovskim uspomenama u veliku zapadnu kulu, gdje se nalazi gotovo ciela cehovska zbirka.

PROSTORIJA 5.

Ulazimo, napokon, u već prije spomenutu veliku okruglu sobu u drugom katu ulazne kule.

Ona je ukusno nadvišena zviezdastim svodom, nastalim za barokne obnove oko godine 1700., i taj svod nastoji nekako oponašati gotiku.

Prema staromu inventaru iz 1834. služila je ta soba kao salon grofova Erdödy, kada su zgodimice odsjedali u Varaždinu. Sa svoja četiri prozora i trojim vratima nije se ni mogla za nešto drugo upotriebiti. Zato je prvobitno i bila uređena cehovskim starinama, koje su ovdje postavljene u velikom polukrugu veoma dobro djelovale, te se manjak većih ploha nije ni osjećao. Kada je trebalo smjestiti ovamo jedan interieur, onda je stvar bila mnogo teža, a djelomično i težko provediva. Ipak ciela ponutrica te sobe djeluje skladno, i ako su porodične slike vrlo nezgodno obješene, ali inače nije bilo za njih mjesta.

Sigurno gospoduje cielom sobom veliki stakleni sviećnjak iz XVIII. stoljeća, koji je nabavljen od g. Romualda Kaučića iz dvorca Gorice kraj Pregrade, a u toj prostoriji divno živi i usklađuje se s kupolastim svodištem.

Treba iztaći, da se prostoriju nije moglo urediti samo sa stvarima g. Koritića, nego se nuždno moralo tu zbirku zaokružiti i popuniti drugim našim muzejskim predmetima.

Okrugli stol pod sviećnjakom iz vremena bidermajera te dva barokna stolca s baroknim naslonjačem izpunjuju sredinu sobe, a smješteni su ovamo, kao i veliki crni ormar iz porodice grofova Oršićevih (iz druge polovice 18. stoljeća), da popune Koritićevu zbirku.

Odmah desno kraj ulaza iz hodnika stoji dobra drvena škrinja s carskim izrezbarenim orlom iz XVII. vieka, dok se kraj suprotnoga hodnika vidi škrinja florentinka (cassone), koja je znatnije obnovljena, ali ipak dobra i bogata radnja.

Na jednoj i drugoj škrinji velike su ukrasne vaze iz kamenjače, sviećnjaci i florentinska svietiljka iz žute mjedi.

Pokraj kamina s crnim mramornim baroknim okvirom, koji potječe iz palače grofova Patačić u Zagrebačkoj cesti, a dar je supruga Antonije i blagopok. Rudolfa Puttar, stoji rokoko naslonjač s izvornom kožnom prevlakom.

Nad kaminom vise dvije silhouete roditelja Gustava Koritića te dva biblijska prizora na kamenjači iz XVII. stoljeća.

Crni ormarić za pisanje, koji stoji na malom rokoko stoliću u prozorskoj udubini isto je smješten ovamo, da zaokruži ovu zbirku. Do njega je dalje Koritićev bidermajerski ormar za knjige, danas uređen kao vitrina i izpunjen dobrim starinskim porculanom i kamenjačom iz njegove ostavštine.

U srednjoj prozorskoj niši iztiče se elegantni rokoko stolić s malom uricom te 2 srebrna stolna sviećnjaka.

Ormarić u stilu Louis-a XVI. domaća je proizvodnja, koja izvana djeluje dobro, ali zato u ponutrici iznenađuje svojom surovom izradbom. Škrinja u trećoj prozorskoj udubini sasvim je jednostavna, a na njoj je empire-ski ukras za stol iz bakra, dobro posrebren.

Daljnja velika škrinja posve je krivo smještena na ovisoke barokne stupiće, dok je inače prilično dobro rezbarena te nosi kraj znakova baroka i elemente konca XVIII. stoljeća. I ona će morati proći svoje očištilište. Na njoj u sredini stoji liepa urica iz 18. vieka te dva težka stolna sviećnjaka iz žute mjedi.

Sagovi, osim srednjega velikoga, isto su dar g. Koritića, a tako i svih šest urica te jedna stojna ura u težkom i slabo rađenom ormariću. Na stienama prozorskih udubina nalazi se šest obiteljskih portraita, koji su nezgodno obješeni.

Nezgodno u toliko, što ih posjetioci mogu vrlo slabo vidjeti, ali napokon nijedan od njih nije od neke veće umjetničke vriednosti!

PROSTORIJA 6.

Ostavljajući ovu dvoranicu, skrećemo u drugi spojni hodnik, koji povezuje okruglu kulu s renesansnom dvoranom, ugrađenom u staroj gotskoj branič-kuli.

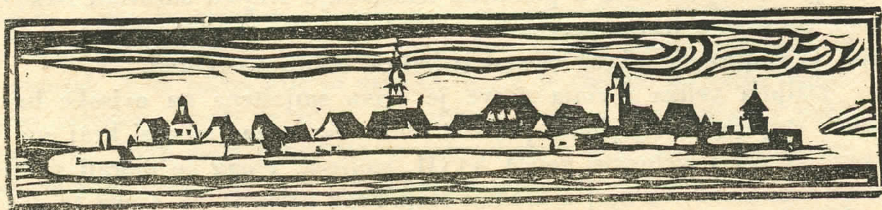
Ovaj spojni hodnik pruža nam priegledna sliku veduta i planova grada Varaždina te varaždinske tvrđe: — Staroga grada.

Tu opaža posjetilac izgled i razvitak našega staroga historijom posvećenog grada u prijašnjim vremenima i može si stvoriti živu predočbu, kako je Varaždin izgledao od godine 1660. do u polovicu 19. stoljeća, a kako se na našu radost, kraj svega barbarskoga rušenja, ipak mnogo sačuvalo — daleko više, nego u drugim hrvatskim gradovima. Prije nego pokročimo dalje, treba iztaći dva velika izgleda (vedute) grada Varaždina oko god. 1729. prema: „Relatio germanica", zatim Stierov bakropis oko 1660. te 2 vedute Varaždina. Prva je iz

godine 1732., naslikana u knjizi bratovštine Marijine, a izradio je Sigismund Kapp (nalazi se u maloj vitrini), a druga iz godine 1780. u okviru — dar varaždinskog kapucinskog samostana (kraj ulaza lievo).

I drugi planovi i vedute vrlo su zanimljivi te će privući pažnju poznavatelja i ljubitelja starina.

Na podu je izpod staklenog ormarića s bratovštinskom knjigom prislonjena na zid bakrena ploča — negativ Beischlagove karte varaždinske županije iz godine 1801.

PROSTORIJA 7.

Zgodnim malim prolazom ulazi se dalje u osrednju dvoranu (10x7 met.) izgrađenu u visini drugoga kata u gotskoj branič-kuli. Nastala je ovako oko god. 1580. i bila presvođena velikim težkim svodom, te je dobila tom zgodom novi dvostruki renesansni prozor, čiji doprozornik s ulazne strane u Stari grad pokazuje grb obitelji baruna Ungnada. To je najboljim znakom, da je ta pregradnja izvršena prije udaje jedinice kćerke Krste Ungnada — Ane Marije za grofa Tomu Bakač-Erdödy-ja početkom godine 1584.

Sačuvao se u dvorani iz toga razdoblja i veoma liepi uloženi renesansni dovratnik na prolazu prema staroj ljekarni, koji bijaše posve premazan uljenom bojom tako, da se intarzija nije nikako ni vidjela. Taj nalič odstranjen je velikom mukom prije otvorenja muzeja, te se tako naišlo i odkrilo ovaj majstorski rad.

Tek god. 1935. odkrit je i izvorni renesansni kamin, čiji su dielovi bili zazidani i nešto oštećeni, a našlo ga se, kada je na istom mjestu trebalo uzidati okvir kamina iz Patačićeve palače, koji je zbog toga nalaza ugrađen u prije spomenutoj okrugloj kuli. Naravno, da je taj pronađeni kamin opet uzpostavljen na svome starom mjestu, jedino mu je prema nađenim slomljenim dielovima, izrađena nova poprečna greda iz kamena.

Htijući, da bude točno na nekadanjem mjestu, podiglo se na više mjesta daske drvenoga poda i odkrilo se tom prilikom, da je taj drveni pod kasnije položen na stari originalni terrazo, koji je izrađen u obliku svietlijih i tamnijih ploča.

Koliko bi ta dvorana dobila na izvornoj svojoj ljepoti i skladu, da se taj terrazo uzpostavi, nije potrebno trošiti rieči, a valjda će se u dogledno vrieme smoći toliko novaca, da se i to jednom provede!

Nema sumnje, da su vlastnici tvrđe kao župani varaždinske županije trebali oveću prostoriju za obdržavanje županijskih skupština, te ne ću pogriešiti, uztvrdim li, da su je upravo zato i dali urediti. Ona je služila skoro podpuna dva stoljeća toj svrsi, dok nije podignuta nova ukusna županijska palača, koja bi dogotovljena godine 1770.

Od toga doba služi renesansna dvoranica kao blagovaonica grofovske obitelji Erdödy, kako to jasno proizlazi i prema našastaru Staroga grada iz godine 1834.

A i danas, kada muzej slavi svoju godišnjicu otvorenja ili priređuje koncerte, zbiva se to u ovoj historijom posvećenoj sobi. Usred prostorije stoji krasni rokoko stol, a kraj njega istovremeni stolci, dok nad njima izpunja svod oširoki stakleni barokni sviećnjak, bogato ukrašen staklenim prizmama, koji potiče iz prve polovice XVIII. stoljeća.

Lievo i desno u svodnim udubinama prilagodiše se danom prostoru dva visoka konzolna zrcala u stilu Louis-a XVI., koja potječu iz varaždinske palače grofova Draškovićevih na trgu Kralja Tomislava. Konzole zrcala pokrite su liepim mramornim pločama, a na svakom se nalazi po jedna stara urica (empire i bidermajer).

Do renesansnoga prozora smješten je na podiju stari klavir, koji je već u nekoliko navrata dobro poslužio za pratnju klasičnih koncertnih izvedbi. U izvornim bogatim okvirima su slike Marije Terezije i Josipa II., koje ukrašuju tu prozorsku udubinu, a i nekoliko manjih slika upodpunjuje taj kutić.

Na lievoj strani dvoranice kraj konzolnoga zrcala stoji s jednoga kraja jednostavna, dosta težka rokoko komoda, a s drugoga krasni ženski pisaći stol iz polovice 18. stoljeća.

Odmah dalje u kutu izpunja prostor crni renesansno-barokni ormar za pisanje iz prve polovice XVII. vieka, koji je nabavljen iz najbliže varaždinske okolice te popravljen i uređen predstavlja priličnu vriednost, kao i razkošno intarzirani pisaći ormarić kraj kamina iz istoga doba, prije vlastničtvo baruna Inkey-a iz Rasinje.

Uz kamin je kasno-barokni naslonjač, dalje na desno dobra renesansna škrinja iz težke orahovine, a s drugoga kraja konzolnoga zrcala opet barokna škrinja, jedna i druga dar uršulinskog samostana u Varaždinu, najvećega dobrotvora varaždinskoga muzeja.

Sasvim u desnom uglu koči se ogromni barokni ormar (oko god. 1700.), nekoć vlastničtvo obitelji grofova Drašković u Bisagu, blizanac već prije opisanoga ormara iz prostorije broj 3. Ovaj je, međutim, više obnovljen i ne djeluje tako impresivno kao onaj prvi. Rezbareni ukrasi na poljima vratnica te ciela gornja kapa novijega su datuma.

Po dva zidna kristalna sviećnjaka vise kraj svakoga konzolnoga zrcala, a podalje lievo i desno kraj obiju zrcala kolorirani su bakropisi, koji prikazuju četiri glavna elementa. Slike je crtao Lud. de Boullongne primus Pictor Christianissimi Regis (francuzki kralj), dok ih je urezivao Christophorus ab Aqua Vicentinus. Tri su bakropisa označena godinama 1770., 1773. i 1774. Muzej ih je dobio na dar od blagopok. profesora Dragutina Marića. Ne treba mimoići ni staroga bakropisa, koji predstavlja Hrv. Kostajnicu, koji visi na lievo od renesansnog dovratnika, a označen je kao „Croatiae Propugnaculum" (branište Hrvatske) izrađen po Hovnaglius-u god. 1617. Naknadno je ovaj bakropisni list obojen pastelom.

PROSTORIJA 8.

Nastavljajući svoju šetnju muzejem, evo nas najednom u sredovječnom ugođaju alkimističke kuhinje, koja je vanredno dobro smještena u udubini kraj prolaznoga hodnika, a ta je služila najprije kao stubište na tavan te kasnije kao neka kuhinja. U njoj je na starinski način izgrađeno ognjište izpunjeno retortama i staklenkama iz uršulinske kućne ljekarne.

Stari renesansni stol s receptima, ljekarničkim knjigama, velikim atlasom i utezima te staklenkama s jedne strane; polica s telurijem, knjigama i staklenkom s ljekovitim sokom s druge strane, te starinski prozor, čovječja lubanja, sove, velika vaga obješena na zidu, daju nam i dočaravaju značaj i izgled srednjega vieka.

Ostali prostor hodnika izpunjuju ormarići sa staklenim i drvenim posudama te onima iz kamenjače, koje ponajviše pokloniše varaždinske uršulinke te Dr. Artur Krajanski, tadanji vlastnik stare civilne ljekarne k „Zlatnom anđelu", dok su neke manje brojne posude dar ljekarne Hoffmann i Vanek.

Još nam od ostalih predmeta osobito upadaju u oči: starinski ljekarnički stol za rad, glomazni tiesak (preša) te dva mužara — veći i manji — iz ljekarne Hoffmann i Vanek. Stare ljekarničke račune, recepte i škatuljice darovao je pok. Dr. Artur Krajanski, a od njega smo također primili i dvoja vrata ljekarne k „Zlatnom anđelu" s hrvatskim i njemačkim nadpisom, koja ugrađena služe kao prolaz u daljnje zbirke muzeja.

PROSTORIJA 9.

Tim ljekarničkim vratima na lievo spuštamo se s nekoliko stuba u prijazni uzki hodnik, koji resi nekoliko portraita varaždinskih građana iz prve polovice 19. stoljeća.

Prvi je portrait na desno, koji prikazuje Josipa pl. Platzera, poznatog varaždinskog tiskara i izdavača knjiga, a lievo nam je slika varaždinskog trgovca Krausa.

Sredinu desnoga zida zauzimlju veći portrait-i gđe Josipe i Pavla Polansky. Izražaj gospođe je vrlo dobro pogođen, njegov je mnogo blaži, premda je slikan u uniformi člana varaždinske građanske čete. Između ta dva veća portraita je mala, ali vrlo uspjela slika glumice Rose Thalheym od slikara C. Vogl-a iz god. 1847.*)

Na suprotnoj stieni slabije su slike supruga Kušter, dok je pri kraju hodnika mala sličica Pavla Polanskog iz dječačke dobe.

Nad dražestnim bidermajerskim kanapeom dva su bidermajerska portraita (obitelj Horvat), dar blagopok. gđe Josipe Kon, rođ. Kolaj iz Ludbrega.

Sa sredine svoda visi maleni sviećnjak iz žute mjedi i daje tome hodniku izražaj punoće i zaokruženosti.

PROSTORIJA 10.

Prva soba na desno prikazuje kompletni građanski salon imućne obitelji oko god. 1860. (drugi barok). Ostavljena je oporučno našem družtvu za muzej po zadnjem potomku stare varaždinske porodice g. Đuri Ritzu, poštanskom nadzorniku u miru.

Svi komadi pokućtva izrađeni su upravo majstorski iz jasenova drva s liepim rezbarijama. Stol, kanape, 2 velika naslonjača, 6 stolica, mala klupčica, konzolni stolić te pozlaćeni drveni sviećnjak s kristalnim

*) Dar blagopok. gđe Otilije Petroczy.

privjescima i obiteljske slike — sve to djeluje cjelovito i intimno. Zbirka je popunjena nabavom istovremene vitrine (Glaskasten) iz obitelji pl. Platzer, koja se podpuno usklađuje s ostalim pokućtvom.

Iznad konzolnoga stolića visi odlično mletačko barokno zrcalo, isto iz obitelji g. Ritza (po majci rođenoj pl. Kovachoczy), dok je na samom stoliću krasno sačuvana putna urica iz kraja 18. vieka. Na istoj stieni vise još četiri slike u bidermajerskim okvirima, vanredni petit-point (gobelin) rad gđe Marije Malinovszky iz godina 1831.—1833.

Ovelika peć u kutu do vratiju izrađena u Varaždinu 1861. god. dar je g. Rudolfa Hršaka.

PROSTORIJA 11.

Druga manja soba prikazuje nam interieur s odabranim pokućtvom. Premda nije do sada stilski podpuno izjednačena, ipak to mnogo ne smeta, jer su pojedini komadi uspješno izbalansirani.

Prevladava, uglavnom, stil Louis-a XVI. tako na primjer: zrcalo lievo od vratiju, liepa komoda iz Bajnskih dvora — poklon gđe Marije Bonjeković, sekreter s roleau-om, šahovski lahki stolić i kristalni stropni sviećnjak. Od ostalih predmeta osobito se sviđa barokna kutna vitrinica (encoignure), koja je neobično dobro bila uzčuvana tako, da je nije trebalo ništa popravljati, a potiče iz obitelji Kulunčić-Heiszig.

U tom dražestnom ormariću sa starom brokatnom prevlakom u ponutrici stoji oveća grupa iz starog bečkog porculana (Alt-Wien), a u donjem dielu krasni talijanski tanjur iz kamenjače (16. viek). Na ormariću je florentiska svietiljka, a kraj nje dva osrednja porculanska sviećnjaka.

Pred prozorom nalazi se prekrasni lahki uloženi stolić za ručni rad (u obliku grahova zrna), prije vlastničtvo grofova Erdödy iz Novoga Marofa. Može ga se datirati oko godine 1820., a stvarno je jedan od najljepših komada pokućtva, što ih posjeduje naš muzej.

U baroknom blagovaoniku odmah desno od vratiju izloženi su predmeti krapinske keramike, od kojih se ističu poznati bilikumi: Čeh, Leh i Meh — značajka zagorske gostoljubivosti, a između njih je bačvica s tri predjela za toliko vrsti vina, zatim liepo izrađena čuturica te zanimljivi vrč.

Dobar portrait bana grofa Franje Nádasdyja, velikoga prijatelja grada Varaždina iz god. 1782., govori nam rječito ustima naših pradjedova, koji mu zahvalni za njegovu ljubav prema gradu i građanstvu

nabaviše ovaj portrait za gradsku viećnicu i staviše značajni nadpis: „Quod quaeris in multis, in isto uno hic specta viro!" (Što tražiš u mnogo njih, u jednom ovom samom gledaj mužu!). Iz gradske viećnice premjestili su sliku u sobu gradskog načelnika, a odanle prispjela je u muzej, gdje se dolično predstavlja.

Njemu na suprotnoj stieni pozdravlja nas rimski krajobraz (campagna di Roma) — dobro djelo mađarskog slikara Marko-a iz godine 1837.

Četiri bidermajerska stolca razmještena su po sobi, na komodi su dvije zgodne empire-ske pozlaćene košarice — stalci te voštano cvieće pod staklenim zvonom, originalne stare šahovske figurice na šahovskom stoliću, a nekoliko silhoueta, bakro i ocjeloreza po stienama.

PROSTORIJA 12.

Vraćamo se natrag malim hodnikom, uzpinjemo se u staru ljekarnu i njezinim drugim suprotnim vratima izlazimo na vanjski hodnik u drugom katu manjega dvorišta. Još prije izlaza opažamo oveliku sliku u pozlaćenom okviru, koju su godine 1869. dali izraditi članovi „Strielačkog družtva", slaveći svoju petdesetgodišnjicu.

Svi su članovi svjetlopisno ovjekovječeni na čelu sa svojom družtvenom kumom gđom Anom Halter, a kako su svjetlopisi označeni brojkama, a pod tim brojevima i imena članova, oživljuje nam posve drugčije predočba onoga doba i ljudi.

Stiena obrambenoga (vanjskoga) hodnika prepuna je mnogobrojnih ploča strieljačkoga družtva, osnovanog 1819., a te ploče svojim naivnim slikama često idu i klizkim putem, ne samo prikazom, nego i nadpisima.

Među njima ima 2—3 bolja komada (Mayerwieser), a sve nam one bez razlike pričaju o tom ne tako davnom, a opet toliko mirnom vremenu, kada su ljudi uživali, zabavljajući se bez prevelikih zahtjeva.

Šetajući hodnikom, čudimo se, kako je dobro sačuvana drvena ograda sa stupovima iz 16. vieka, tek gdjegdje s kojim izmienjenim stupićem, te gotovo ne vjerujemo, da je to moguće, a ipak je tako i sigurno će još dugo trajati i u dobrom stanju zadivljavati unuke i praunučad.

Pri kraju hodnika stoji i cilj s mehanizmom (lovac s puškom), što se sačuvao kod obitelji Sieber kao jedini od tih komada, kojih po pričanju starih ljudi bijaše još nekoliko.

Nizkim vratima ulazi se odatle na pjevalište kapelice Sv. Lovrinca, gdje se nalaze starinske male orguljice, nabavljene od grofa Josipa Bombellesa, a potječu iz XVII. stoljeća. Izgrađene su kao renesansno-barokni ormarić, na čijim su vratima s nutarnje strane (dakle na drvu) slike Marijinoga Navještenja. Premda te slike nemaju neke naročite pretenzije, ipak su dokumenat svoga baroknog vremena u našoj provincialnoj sredini, koja nije mogla stvarati naročita umjetnička djela. Orguljice su razmjerno dosta dobre te se na njima svira još i danas prigodom crkvenoga goda 10. kolovoza te za muzejskih godišnjih proslava.

PROSTORIJA 13.

Silazimo niz stube u spojni hodnik prvoga kata, koji je već uređen crkvenim predmetima (male oltarne menze, reliefi, slike, žrtvenički ukrasi i željezni križevi). Taj nas vodi dalje otvorenim renesansnim hodnikom u kapelicu sv. Lovrinca. Kameni stupovi drže svod hodnika, a ima i kamenu ogradu (balustradu).

Ta dva hodnika, jedan nad drugim ukrašuju i olakšavaju težinu i glomaznost starogradskih zidina i gotovo ne vjerujemo — osobito za sunčana dana — da se nalazimo u malom Varaždinu.

Hodnik u prvom katu sasvim je ostavljen bez ikakovih izložbenih predmeta, izuzev 2 svetačke glave i malih anđelića u prozornim udubinama, te djeluje sam sa svojom arhitektonikom.

Kapelica sv. Lovrinca prigrađena je kamenoj jakoj obrambenoj kuli na sjeveroiztoku tek koncem XVI. stoljeća, kada je izvršena obnova ciele tvrđe.

Ne pokazuje nikakovih naročitih graditeljskih ljepota, iako su nastojali, da joj dadu dovoljnu visinu, gotizirani svod sa zaglavnim kamenom i smjestivši joj dobro klesane gotske doprozornike, koje su izvadili iz druge gotske kule u prvom unutrašnjem dvorištu.

Sve što se našlo u toj kapelici bijaše drveni posve beznačajni žrtvenik na težkoj kamenitoj menzi. Jedino što donekle vriedi na žrtveniku, bila bi glavna slika na drvu, koja prikazuje Bogorodicu s Isusom, kako sjedi na priestolju pod baldahinom, kraj kojega lebde dva anđela s kadionicama. Već sasvim barokno shvaćanje!

Izpod Majke Božje prikazana su dva svetca; desno sv. Aleksandar, papa, a lievo Sv. Lovro s roštiljem, kojemu je kapelica i posvećena.

Danas je maleni prostor kapelice razdieljen velikom željeznom rešetkom iz god. 1748. na dva diela, što posjetioca malo začuđuje, ali djeluje dobro, i na taj način je uspjelo razbiti dosadnu prazninu, koja se prije ovdje veoma neugodno osjećala.

Na samom žrtveniku postavljeno je 6 rokoko posrebrenih sviećnjaka te daljnja dva druga barokna s ukrasom srca i monogramom Marijinim. Ovi potonji sviećnjaci, od kojih vidimo još dva takva na lievom crkvenom ormaru, potječu iz njemačke kongregacione kapele, danas pregrađene kao zapadno krilo građanske škole (kraj lauretanske kapele isusovačke crkve).

Tri pokrivača za kalež s krasnim ručnim radom pokrivaju menzu žrtvenika, dok na dva stara uzorkovanom kožom prevučena jastuka stoje: na lievom otvorena „Cythara octocorda", koju izdade zagrebačka biskupija 1757., a na desnom „Missale Romanum" iz godine 1684.

Oko menze i izpod glavne oltarne slike liepi je zlatni vez na crvenom baršunu, koji kao i crkveni zvončić na stepenicama žrtvenika potječu iz crkve lepoglavskih Pavlina.

Lievi kut kraj žrtvenika izpunja uloženi crkveni ormar iz 18. stoljeća, koji je služio kao mali oltarić, a imade na gornjim vratima unutrašnju stranu ukrašenu s dvije slike na platnu. Jedna prikazuje sv. Gerharda s nadpisom: „Gerardus Emericum instituit" te s poukom: „Esto princeps virtute", druga valjda sv. Ivana, ugarskoga princa, s nadpisom: „Innocentem non secuti, Poenitentem imitemur".

Slike su posve primitivni rad, ali ciela kompozicija ormarića živo nas podsjeća na stari gotski oblik žrtvenika, koji su i u kasnijim vremenima nasljedovali.*)

U samom ormaru izložene su dvije kazule (misnice) i to prva iz 18. vieka, a druga crvena s vrlo liepim venecijanskim umetkom iz baršuna i zlatnim čipkama očito iz XVI. stoljeća. Uz taj ormar visi kopija Correggiove slike „Badnje veče", čiji je izvornik u dresdenskoj „Gemäldegalerie", dok je našu kopiju izradio slikar Urlass god. 1866. Kako je slika bila u veoma jadnom stanju, trebalo je, da se donekle očisti i popravi, što je dobro uspjelo akad. slikaru profesoru Vladislavu Kralju-Međimurcu.

S desne strane žrtvenika na maloj oltarnoj menzi stoji ukusni i dosta bogati barokni okvir, u čijoj se udubini nalazi kip crne Majke Božje s malim Isusom, obučen u staro svileno ruho iz polovice XVIII. vieka. Okvir je ukrašen srebrenim umjetničkim kovanim ukrasom, a na dnu je nadpis na malom srdcu, iz kojega saznajemo, da je zavjetni dar grofice Ane Drašković iz god. 1711., kada je dobila toliko željenog sina.

Nedaleko toga kipa na desnoj stieni dobra je slika Sv. Ivana Nepomuka s propovjedaonice isusovačke (pavlinske) crkve u Varaždinu, sada izložena u muzeju kao vlastničtvo iste Marijine crkve.

Bogato ručnim radom ukrašena slika Majke Božje od Landshuta u Bavarskoj iz godine 1737. nalazi se tik ulaznih vratiju, a do nje potezalo se zvono, sastavljeno iz raznobojnih staklenih komada (drugi barok).

Pod pjevalištem, čija se dva luka upiru u zidani osmerokutni stup u sredini, smještena je vriedna barokna klupa s ukusnim umetcima (intarzija) i rezbarenim grifovima sa svake strane. Potiče iz crkve sv. Vida te je sigurno djelo iz konca XVII. vieka, a kako bijaše prerezana crkvenim pilastrom, morala se nešto skratiti (od četiri na tri polja) i popraviti, ali jedino s originalnim komadima, koji su podpuno dostajali za taj popravak.

Crkveni suncobran nad klupom služio je u našoj župnoj crkvi sv. Nikole kao „nebo" kod prenosa otajstva s glavnoga na pokrajne oltare.

Lievo i desno od suncobrana vidimo dvije slike u izvornim dobrim Louis XVI. okvirima: Sv. Ladislava, Kralja ugarskoga te sv. Ivana, ugarskoga princa.

---

*) Vidi prekrasni žrtvenik sv. Ladislava iz zagrebačke katedrale, koji se danas čuva u zagrebačkom muzeju za umjetni obrt.

Dvije misnice izpod pjevališta iz 18. vieka srednje su vriednosti.

Na pjevalištnom zidu u sredini izkače veliki bakropis na žutoj svili iz godine 1745., koji je posvećen nadbiskupu Kaločkomu Ljudevitu Patačiću od Zajezde, a izrađen bi u Budimu.

Izgleda, da je nekoć morao biti vlastničtvo varaždinskih Isusovaca, jer se u njihovu nekadanjem vinogradu (Mikelova kapela) našlo dvije slične teoložke teze u kućnoj kapeli s krasnim malim žrtvenikom. Na tim slikama vidljiva je i posveta Isusovcima u Varaždinu.

Izpod toga bakrotisa, koji prikazuje uzkrsnuće mrtvih, stoji na rokoko podnožku uspjeli kip sv. Petra, rad posve kasnogotskoga značenja, koji u našoj sredini možemo vremenski odrediti u polovicu 16. vieka.

Iz kapelice probijen je opet stari zagrađeni prolaz, koji je povezuje s ponutricom sjeveroiztočne obrambene kule u visini prvoga i drugoga kata.

Upravo nad tim prolazom zaustavlja nam se pogled na velikom torzu razpetoga Krista, koji je posve bez ruku, ali je vanredan umjetnički rad. Čak je i koloristički izvrstan, ali tu je samo vrieme patiniranjem učinilo svoje, dok je prije nekih stotinu i više godina sigurno boja bila napadnija.

Nažalost, još za sada, visi taj vriedni kip na slabo izrađenom križu, koji se mora izmieniti.

Podno Krista, na podu kraj prolaza, stoje dva barokna posrebrena ukrasa za žrtvenik iz njemačke Marijine kongregacione kapelice, dok je treći na protivnoj stieni pod slikom sv. Ivana Nepomuka i na njem je na drvu sa stražnje strane označena godina 1758.

Nešto na lievo opažamo sliku Krista u pozlaćenom okviru s vratašcima, donešenu svakako iz Rusije, a nešto niže je dosta dobra sličica sv. Franje, kako prima iz ruku Marijinih diete Isusa, a slikana je na porculanu.

U sredini pjevalištnih lukova još su obješene dvije stare kadionice, a iznad njih barokni kipovi sv. Joakima i sv. Ane.

PROSTORIJA 14.

Kula, u koju ulazimo već gore spomenutim prolazom, nije osobito prostrana, a bila je nekada razdieljena drvenim stropovima na tri diela, od kojih jedva ostadoše biedni ostatci tek u zidnim ležajima, dok su sve ostale tiekom vremena odpilili i spalili. Zato ne preostade drugo, nego dati načiniti jednostavni betonski strop, da se prostorija zatvori prema krovištu i tako za svaki slučaj osigura od požara.

Svi otvori za topove ostavljeni su onakovima, kako ih nađoše, tek dobiše željezne mreže i staklene prozore, koji se prilagodiše točno sačuvanim njihovim oblicima.

Tako se dobila visoka ali ne previše prostrana ponutrica, koju se upotriebilo kao neku vrst sakristije za kapelicu sv. Lovrinca.

Nasuprot ulazu zadivljuje nas zaista liepi i dobro sačuvani sakristijski ormar, izrađen od vještog baroknog majstora u prvoj polovici XVIII. stoljeća. Dakako, da ga se moralo nešto popraviti, ali on je u svojoj biti vrlo dobro sačuvani originalni komad.

Pred njim na zidnim zaoblinama prislanjaju se klecala s visokim nastavcima. Ta su klecala sastavni dielovi sakristijskog ormara, a nekada su stajala uz sam ormar, kako se jasno vidjelo po izrezanim furnirima, ali već u crkvi sv. Florijana nisu bila u za nj, nego po-

sebno po strani, jer nije bila dosta duga stiena. I u muzeju nije se moglo drugčije, nego ga izložiti razstavljeno, kako je bio i nađen, dok je prvobitno kao jedinstven komad morao biti uz mnogo dužu stienu u ovećoj sakristiji i ne će biti pogriešna tvrdnja, da je u crkvicu sv. Florijana donešen taj ormar iz župne crkve sv. Nikole, kada se ova iznova gradila u drugoj polovici 18. stoljeća.

Cieli ormar s klecalima dobar je ne samo po svojem obliku, nego i po sigurno i vješto izvedenoj uloženoj radnji (intarziji).

Nad lievim klecalom dobra je slika Majke Božje s nadpisom: „Monstra te esse matrem — mater misericordiae", a nad desnim opet slika sv. Josipa s djetetom Isusom na ruci, — obje u bogatim okvirima s nabranim zastorima, koje drže mali barokni anđeli.

Bit će, svakako, još radnja iz konca 17. vieka.

Četiri svetačke figure osrednje vriednosti rese zidove između osam zastava, koje izpunjuju visoku unutrašnjost ove kule.

Prva kraj ulaza na lievo je stara gradska zastava iz godine 1816., nađena s drugom kraj nje, valjda starom vojničkom zastavom, iza glavnoga žrtvenika varaždinske župne crkve sv. Nikole. Treća je zastava naše pučke škole iz vremena Bachova absolutizma, dok je četvrta novija zastava građanske čete, koja bijaše svečano posvećena godine 1897., a kumom joj bijaše nadvojvodkinja Blanka.

Peta po redu gradska je zastava iz 1871., načinjena u zamjenu za staru iztrošenu i poderanu, ali nije kao ova crnožuta, nego hrvatska trobojnica.

Šesta i sedma, zastave su „Strieljačkoga družtva", dok je posljednju dala ovamo u pohranu i čuvanje obćina trga Vinice kraj Varaždina, na kojoj je slika kraljice Marije Terezije s njenim sinčićima.

Kraj prozora na lievo kip je Majke Božje na drvenom podnožku, koji je prije stajao na stubištu građanskog gostinjca (kraj crkve sv. Florijana), a na stieni na desno visi slika sv. Peregrina, čija je vriednost samo bogati okvir, dok sama slika ne vriedi ništa.

Mjedeni cehovski sviećnjak za 6 svieća visi u sredini stropa kule, a smješten je ovdje, jer u cehovskoj zbirci nije bilo više mjesta.

Iznad prostorija u krovištu obješeno je zvono iz god. 1692., koje bijaše prije 1917. u visokom krovištu branič-kule, nakon što je tamo bio odstranjen napried opisani drveni tornjić.

PROSTORIJA 15.

Ostavljajući zbirku crkvene umjetnosti vraća se posjetilac na renesansni hodnik i produžuje svoj put na lievo te kroz stari dovratnik silazi niz nekoliko stepenica u dugi, uzki hodnik, koji je bogato izkićen slikama u ulju te raznim starim otiscima.

Prvi portrait na desno, srednje veličine prikazuje kralja Ferdinanda V. (1835. do 1848.) slabo djelo slikara Löwitt-a iz god. 1844., a potječe iz obitelji grofova Draškovićevih.

Drugi veliki portrait je onaj Josipa II. (1780.—1790.) u težkom okviru iz bukovine, a pendant je petoj slici s istim okvirom, koja predstavlja kraljicu Mariju Tereziju (1740.—1780.) u starijoj dobi. Obje ove slike poklonila je vladarica god. 1779. varaždinskoj gimnaziji, kako se našlo zabilježeno u starom gimnazijskom našastaru toga razdoblja. Slike su bile prvobitno objешene u gimnazijskoj dvorani i to najprije u staroj, a onda i u novoj zgradi, dok nisu pred 60 godina otišle u ropotarnicu, gdje su nađene i spašene za muzej.

Na toj desnoj strani iztiče se dobra slika Franje Josipa I. iz mladih dana, koji je za gradsku viećnicu naslikao Varaždinac Mose godine 1857.

Od većih slika napokon je ovdje i portrait varaždinskoga velikog župana Stjepana pl. Beloševića, pisca knjige „Županija varaždinska i slob. i kralj. grad Varaždin." Slika je slabo djelo slikarice Jelke bar. Wolkensperg-Struppi.

Druga lieva strana hodnika prepuna je mnogobrojnih otisaka, od kojih najveći dio prikazuje švicarske krajobraze. Među tim otiscima osobito se iztiču 4 kolorirana kamenotiska, koji prikazuju bana Jelačića u ratu god. 1848.*)

Nadalje se redaju stari bakropisi (neki od njih nizozemski) hrvatskih utvrda iz XVII. stoljeća (Novi Zrin, Koprivnica, Sisak), zatim prikaz bitke kod sv. Gotharda 1664., drveni osječki most, koji je dao izgraditi sultan Sulejiman II. Sajni te još jedan primjerak (već u renesansnoj sobi spomenutog koloriranog otiska) bakropisa Hrv. Kostajnice s nadpisom: G. Hovnaglius comunicavit Anno 1617.

Šest bakropisnih koloriranih sličica preskočno razmještenih prikazuje Trenkove pandure, a jedna nasuprot Beloševićeva portrait-a ogromnog i jakoga Varaždinca-graničara s njemačkim nadpisom: „Ein beim rauhem Wetter wohlverwahrter Varesdiner". Sve su ove posljednje slike — bakropisi proizvod 18. vieka.

Okrenemo li se natrag pravcem portrait-a Josipa II., opazit ćemo nad vratima hodnika drveni grb grada Varaždina, koji se jadnik nekako posve izgubio u crnom dvoglavom orlu — znaku moći Bachova absolutizma, a datira, prema tomu — iz petdesetih godina prošloga stoljeća.

PROSTORIJA 16.

Nasuprot slike Franje Josipa I. nalaze se vrata, koja vode u dugu, uzku dvoranu, gdje su skupljeni historički portraiti. To su velike, čak i ogromne slike u ulju, što su nekoć resile dvoranu županije, a i neke veće sobe županijske palače.

Razumljivo je, da ti portraiti počinju tek s onim Marije Terezije, za čije je dobe županija dobila svoju novu zgradu. Ista je vladarica dala županiji i novi grb, jer je županija prije toga uviek vodila grb svoga župana.

Grbovnica nalazi se pospremljena u staklenoj vitrini (datira iz g. 1763.) zajedno s velikom knjigom inštalacija velikih župana,**) koja po-

*) Dar g. majora Strickera iz Graza, velikog prijatelja našeg muzeja.

**) Articuli et constitutiones comitatus varasdiensis 1607.

činje s uvođenjem Tome grofa Bakača-Erdödy-ja u nasljednu čast velikoga župana varaždinskoga godine 1607.

Prva slika desno od vratiju prikazuje cara Franju I. (1782.—1835.) u ruhu vel. meštra vitezova zlatnoga runa, čija je osobitost u tome, da posjetioca prati pogledom i pokretom tiela, kudgod on krene. Slikao ga je Johann Sues (pinxit Viennae 1828.)

Do prve nalazi se slika Marije Terezije već kao udovice u bogatom pozlaćenom empire-skom okviru kao i prvi spomenuti portrait Franje I.

Kraj slike Marije Terezije gleda nas mrko zdepasta figura poznatoga hrvatskoga bana (1796.—1804.) i varaždinskog velikog župana Ivana II. Nepomuka grofa Erdödy (okvir Louis-a XVI.).

Četvrti je nešto bolji portrait Ljudevita baruna Bedekovića de Komor, podkancelara i vel. župana križevačkoga, čovjeka vrlo prijazne, otmjene i ugodne vanjštine.

Sliku je izradio Theodor Heinrich godine 1843.

Najljepša slika ciele zbirke je portrait kraljice Marije Terezije u dnu dvorane, gdje je prikazana kao mlada vladarica u razkošnom odielu s diademom i kraljevskim žezlom u ruci. Nepoznati slikar dao

je crtežom, kolorom i pokretom veoma dobru sliku, koju je Ferdinand Mayerwieser „popravio i dotjerao" 1857. god.

Portrait je sigurno naručila oko 1750. god. gradska općina i od toga doba visio je on u gradskoj viećničkoj dvorani, kasnije uviek u sobi gradskog načelnika, odakle je došao na današnje svoje mjesto.

U desnom kutu kraj te slike postavljena je drvena pozlaćena vaza (empire), donešena ovamo kao uspomena iz crkve sv. Helene kraj Čakovca,*) na podnožje pokrito starim velikim shawl-om iz dobe bidermajera.

Nad vazom visi svilena županijska zastava iz 1778. god. u crveno-bieloj boji s vrpcama, koju su uviek izvješavali na balkon županijske palače, kadgod se držahu županijske skupštine.

Drugi kut izpunja veliki barokni stolac varaždinskih župana, koji je pred 50 godina nanovo presvučen kožom i time je mnogo izgubio na originalnosti, a nad njim je mala županijska zastavica protiv Napoleona I., načinjena za pučki ustanak 1797.

Na lievoj strani sliede slike: Josipa II., nadalje Ivana baruna Zakmardija, prabilježnika hrvatskoga kraljevstva, osnivača kralj. hrvatskog državnoga arkiva i velikog dobrotvora, koji je bio obnašao dugi niz godina čast varaždinskog podžupana. Među ostalim bijaše on i osnivač đačkoga sjemeništa („fundator seminarii") za gimnazijsku mladež, koja je učila škole kod varaždinskih Isusovaca.**)

Njegov portrait sigurno je kopija neke starije slike, a nastao je negdje početkom 19. stoljeća te ima bezuvjetno nekih slikarskih kvaliteta kao i manjkavosti.

Treća na lievoj strani je slika, koja u naravnoj veličini prikazuje hrvatskoga bana i poznatog vojskovođu u ratovima protiv Fridrika II. Vel. — Franju grofa Nádasdy-ja i to već u starijoj dobi, dok ga manji (gradski) portrait daje u najboljim muževnim godinama (prostorija broj 11). Označen: Steiner s. c. M. pinxit.

Usred manje stiene nad vitrinom nova je slika zaslužnoga župana varaždinske županije Ognjoslava Utješenovića-Ostrožinskoga, koju je izradio slikar profesor Vladislav Kralj-Međimurec.

---

*) Poznati pavlinski samostan „Sancta Helena supra Chaktornyam", gdje bijaše grobnica obitelji Zrinskih.

**) Izgradio je veliku kuću na dva kata, koja posve zapuštena stoji kao posebničko vlastničtvo u Sjemeništnoj ulici broj 4.

Napokon je lievo od vratiju slika grofa Ladislava Erdödy-ja župana križevačkoga i člana kraljevskog namjestničkog vieća u Varaždinu. Na slici je datum: 16. ožujak 1782.

Sve ove slike, iako imaju stanovitu umjetničku vriednost nisu nešto osobito, nego su više poviestno-mjestnoga značenja. Dakako, da se od svih iztiče portrait Marije Terezije u mladosti svojom, doista, umjetničkom izvedbom.

Kraj Utješenovićeve slike visi desno županijska zastava (hrvatska trobojnica) iz godine 1848. sa slikom Majke Božje kao zaštitnice županije na jednoj strani, a na drugoj sa slikom, koja nam predstavlja Čeha, Leha i Meha. Na lievo rečenoj slici vidimo četvrtu zastavu u ovoj dvorani, a to je stara zastava varaždinske građanske čete iz 1816. godine.

U kutu (lievo) na podu prislonjena je ploča s imenima svih onih, koji imađahu „ius gladii" u varaždinskoj županiji.

Dva drvena liepo pozlaćena sviećnjaka dobra su majstorska radnja, a isto tako i šest sviećnjaka za zid, koji potječu iz županijske dvorane, a svi zajedno ukrašuju i upodpunjuju dvoranu zajedno s malom salonskom rokoko garniturom iz posjeda obitelji pl. Balogh de Galantha.

Radna soba muzejske uprave podalje lievo nakon izlaza iz oružane na hodniku prvoga kata namještena je starinskim pokućtvom i krije u sebi bogatu poviestnu knjižnicu te arkiv, ali nije pristupačna za posjetioce muzeja.

PROSTORIJA 17.

Nastavljajući put dalje od radne sobe dolazimo do etnografske zbirke.

U prvoj sobi, koja je stanbena prostorija još iz 15. vieka, vidimo podpuno uređenu seljačku ponutricu (Varaždin-brieg). Stari gotski drveni strop pristaje neobično dobro seljačkoj sobi, a sliku vjernosti daje ilovačom nabijeni pod još i više. Dobiva se dojam prave seljačke sobe.

Na lievo je tako zvani „Božji kut" s jednostavnim klupama, velikim masivnim stolom iz orahovine, nekoliko stolaca s naslonima od tvrdoga drva, sa zgodnim razpelom izrađenim po seljačkom umjetniku i mnogobrojnim svetačkim slikama na staklu. Ove slike na staklu dolazile su u naš kraj iz Koruške i Štajerske, ali su već oko 50 godina posve izašle iz mode.

Seljačke bojadisane škrinje nisu osobito stare, a počele su ovamo prodirati iz Mađarske prije nekih 80 godina, što se najbolje vidi po načinu slikanja i uzorku tulipana. To potvrđuju i godine označene na tim škrinjama.

Visoki krevet oslikan je na taj način, a kraj njega je prislonjena obična drvena klupa, dok nad njim na prečki vise stara seljačka odiela. Nešto podalje vidimo drvenu vrlo značajnu zibku, vitlo te napravu za djecu, da se sama uče hodati.

U desnom kutu je velika seoska peć s drvenim klupama, na njoj veliki zemljani lonci za ocat, a nad njom prečka s kudeljom.

Odmah do peći stoji tkalački stan (nared) s utkanim domaćim platnom sa svim potrebnim predmetima.

Veoma je liepi komad drveni žrvanj kraj ulaznih vratiju, koji potiče iz sela Remetinca kraj Novoga Marofa.

Na stienama kraj ulaza vide se dva akvarela grofice Beroldingen iz 1858., koji prikazuju seljačku nošnju iz Rasinje; o zidu na lievo je drvena ručničica sa seljačkim ručnikom, a u prozorskoj udubini je stol s dvije ogromne seljačke brave, s velikim češljem za lan i konoplju te zemljana žarnica, koja je služila za grijanje.

Na stieni iza prozora visi uzka vitrina s vrlo liepim ručnim radovima iz sela Kućan i Zbelava. Od tih radova ističe se krasni pokrivač za diete, kada su ga nosili na krštenje.

PROSTORIJA 18.

Druga seljačka soba smještena je u nekadanjoj stanbenoj prostoriji, u kojoj je sačuvan izvorni renesansni strop iz konca XVI. stoljeća, kao i uložena vrata iz istoga vremena, kojima se danas izlazi iz te prostorije.

Prva i druga soba bile su prije 1933. pregrađene uzdužnim zidom, koji je zatvarao sobe i ostavljao prema dvorištu uzki hodnik, što je bilo naknadno učinjeno, a sada je ponovno uzpostavljeno staro stanje.

U drugoj seljačkoj sobi nalaze se većinom predmeti iz sela Petrijanca, koje je već na domak štajerskoj međi, pa prema tome nose nešto drugčije obilježje, nego stvari u prvoj prostoriji.

Dobri stari stol iz sela Beletinca stoji u lievom kutu sa stolcima, klupom, vrčem i staklenom svietiljkom. Na stienama su opet svetačke slike na staklu, a u kutu razpelo. U prozorskoj udubini je posuda za žito izdubena iz debla; uz stienu kuhinjski stol, iznad njega polica za kruh, zatim panj za sjecanje mesa, podalje stoje: preslica, vreteno, greben i vitlo.

U prednjem dielu lievo nalazi se bogato željezom okovana seljačka škrinja, kraj nje drvena stupa s batom, a na zidu poravnjivač za prekrivanje krovova slamom iz 1808. godine.

Nasuprot škrinji je žrvanj u panju, dok nad njim opažamo razne kuhinjske predmete na začađenoj polici.

Na podu kraj dvaju prozora stoje: drveni plug te stupa za konoplju. Napokon dvije uzke vitrine na zidovima, sadržaju dielove narodne nošnje iz bliže varaždinske okolice.

PROSTORIJA 19.

Prošavši kroz renesansna vrata, eto nas u malom hodniku pred dobrim, uloženim baroknim vratima, koje vode u sjeverno krilo Staroga grada.

Idući lievo stupamo u veliku zapadnu kulu, gdje su sada izložene vriedne i brojne cehovske starine, a sve bez iznimke potječu iz grada Varaždina. Tom prigodom valja reći nešto o cehovima i njihovu razvitku, opadanju i nestajanju.

Kako je Varaždin blizu štajerskoj granici, a ne predaleko i od mađarske granice, razumljivo je, da je već u 12. i 13. stoljeću nuždno dolazilo do izmjeničnih utjecaja, trgovine, dolaženja stranaca i njihova naseljivanja u Varaždinu. Niemci, daleko naprednii i dobri obrtnici počeli su dolaziti veoma rano ovamo i bijahu rado primani, praveći unosne poslove. Oni su dali i temelj boljemu razvitku obrta, koji je morao već i prije postojati, ali je bio vrlo zaostao i jedva zadovoljavao najobičnije domaće potrebe.

Stranci donieše ubrzo sa sobom i poznavanje života u njemačkim gradovima, koji se slobodno razvijahu po magdeburžkom ili nürnberžkom pravu te postadoše znatnim činbenikom u političkom i gospodarskom pogledu. Osim Nijemaca dolažahu ovamo i drugi stranci kao Talijani, koji bijahu najvećim dielom zlatari, trgovci i ljekarnici, a kasnije naseljivahu se obrtnici iz Ugarske: Slovaci te Mađari.

Pod tim uplivom razvijao se obrt u Varaždinu sve bolje i podpunije, iako se prava cehovska udruženja javljaju mnogo kasnije, nego u susjednih naroda.

Gradski sudački zapisnici iz god. 1454.—1464. govore na mnogo mjesta o obrtnicima, a naročito mnogo o mesarima, ali se nigdje ne spominje ni jednom riečju cehovskih udruženja. Već prema tim zapisnicima moglo se nabrojiti oko 170 obrtnika, koji tada djelovahu u našem gradu.

Istom oko polovice 16. vieka započelo je, uglavnom, osnivanje pravih cehova prema stranom uzoru, njihov sve bujniji i uredniji život. Pravila se dobivaju iz štajerskoga Graza (tkalci), iz Požuna-Bratislave (ranarnici, kupalištari i brijači), Zagreba-Grića i drugih mjesta. Zanimljivo je ipak, kako je jak domaći živalj uzprkos velikom broju stranih ljudi, koji se poglavito služe njemačkim jezikom. Dok su gradski zapisnici iz 15. vieka pisani latinskim i njemačkim jezikom, dotle

u cehovskim zapisnicima 16. vieka prevladava hrvatski jezik, kako nam svjedoči ogromna knjiga mesarskoga ceha, koja obasiže punih 120 godina (1589.—1709.) vrlo zanimivih bilježaka. Tako je još i u 17. vieku, da u 18. stoljeću polako preuzima mah sve više njemački jezik i to u vrieme, kada je Varaždin bio glavni grad Hrvatske i upravo vrvio stranim elementom.

Na čelu ceha je izabrani cehmeštar, koji se bira na godinu dana. Kod njega se pohranjuju cehovske stvari: škrinja s cehovskim pravilima, odnosno povlasticama, koje potvrdiše gradski sudac, a i pojedini vladari; zatim je tu i cehovska zastava, pozivnica, a dakako i cehovski veliki vrč — bez kojega se cehovske slave ne mogu ni zamisliti. Život cehovski odvija se točno; on je strog i zahtieva od majstora i djetića pokoravanje običajima, sposobnost, moralni život, održavanje vjerskih dužnosti te zaštitu i pomoć svima potrebnima rada i podpore njihovog ceha. Sve se temelji na tom redu, koji je krut i ne dopušta promjena; zato postaje s vremenom sve teži i nepodnošljiviji, dok se konačno nije preživio.

Više nego tri stoljeća žive tako naši obrtnici u Varaždinu i mora se priznati, da nas nisu osramotili. Majstorske i djetićke radnje omogućivale su strogi izbor dobrih obrtnika, od kojih je skoro svaki bio u „fremtu" t. j. u stranoj zemlji, naučivši mnogo u svom obrtu, upoznavši tuđi jezik, običaje, a i napredniji život. Vrativši se kući, nastojao je i on živjeti bolje, ljepše i udobnije, a raditi, kako je naučio u stranom svietu. Na ovaj način unapređivao se sve više naš obrt i upravo u Varaždinu obrtnici su bili najugledniji, zauzimahu mjesta gradskih sudaca, prisežnika, gradskih poslanika i slične časti. Gotovo se ne bi moglo ni pomisliti, da obrtnik ne bi imao svoju kuću i bar nešto zemlje, a i vinograd. Dakle kraj obrta bavili se većinom i gospodarstvom, a to se održalo tako duboko u 19. viek i dalje, kada već cehova nije bilo.

Budući da je Varaždin u novom zbivanju (19. viek) ostao nekako po strani, to je konzervativni duh sačuvao neka obrtnička udruženja (krojači i čižmari), iako već to nije bio ceh, sve do u naše dane.

Zato se zbog poštovanja tradicije sačuvalo toliko cehovskih stvari baš u gradu Varaždinu, daleko više i podpunije, nego je to igdje slučaj na području Nezavisne Države Hrvatske.

Toliki broj tih cehovskih uspomena trebalo je i dolično smjestiti, a prva prostorija, gdje bijahu izložene postala je napokon pretijesnom.

Već godine 1936. zahtievalo je „Varaždinsko muzealno družtvo", da gradska općina popravi veliku zapadnu kulu, koja bijaše u sasvim propalom i zapuštenom stanju. Pod je bio posve uništen, a ostadoše zdrave i sačuvane samo ogromne hrastove grede, na kojima je počivao. Strop sa sličnim hrastovim gredama bio je još lošiji, te nijesu samo propale daske, nego su i grede na ležištima bile trošne i trule.

Zato ga se u takovom stanju nije moglo ostaviti tim više, što je u svakom slučaju taj drveni strop trebalo osigurati betonskom pločom protiv požara.

I u tom slučaju moralo bi se izmieniti sve daske, a grede poduprieti hrastovim podlogama, a to bi nagrdilo i onako već prenizku prostoriju za njezinu prostranost (11x9 metara, a visina 3.60 m.).

Odlučilo se, dakle, maknuti stare i trošne stropne grede i zamieniti ih betonskim, kasetiranim stropom, što je i provedeno u ljetu godine 1937. Da se dobije više mjesta, a da i kula dobije potrebnu visinu spustilo se podište za tri metra i tako se dobilo visoku prostoriju (skoro 7 metara) s drvenom galerijom u visini prvobitnoga poda, koja je izgrađena iz sačuvanih dielova hrastovih stropnih greda.*) Ograda galerije sa stupićima načinjena je po uzoru ograde iz 16. vieka, što je sačuvana na hodniku drugoga kata, koji vodi u kapelicu sv. Lovrinca.

U donjem dielu kule ostavljena je rustika — dakle grubi kamen, kako je bilo nađeno, jedino se malo popravila i popunila; dio nad galerijom ostao je ožbukan kao i prije preuređenja.

Kako djeluje i da li je uspjela obnova i pregradnja te inače vrlo težke i glomazne kule, prepušta se svakom posjetiocu da to sam prosudi i stvori svoj zaključak.

Nakon svršenih radnja prenielo se ovamo iz prijašnje prostorije ponos varaždinskoga muzeja — najbogatiju hrvatsku zbirku cehovskih starina. Vriednost te zbirke pojačava se još i više, kada se znade, da su to sve stvari varaždinskih obrtničkih udruženja i da predstavljaju izključivo stari varaždinski obrt unatrag nekoliko viekova.

Srž tih cehovskih starina: škrinje, zastave, vrčevi, knjige i znakovi smješteni su u donjem dielu u velikom krugu na posebnim stolovima i na njih nam je obraćena pažnja čim stupimo u tu veliku prostoriju.

Škrinje idu ovim redom i pripadaju zajedno sa zastavama ovim cehovima (počinje se prvim stolom od ulaza na galeriju, kako nam pada pogled):

---

*) Galeriju izradila je stolarska tvrdka braća Košmerl u Varaždinu.

1) kovačko-kolarska 2) tkalačka 3) postolarska	prvi stol
4) pekarska 5) remenarsko-kožarska 6) krznarsko-krojačka	drugi stol
7) bravarska majstorska 8) bravarska djetićka	treći stol
9) kovačko-kolarska djetićka 10) zidarsko-tesarska-klesarska	četvrti stol
11) užarska 12) mesarska	peti stol
13) mlinarska 14) čižmarska djetićka	šesti stol

U sredini na malom stoliću stoji čižmarska majstorska škrinja (broj 15), koja je posljednja došla u muzej (godine 1939.).

Cehovske zastave po svojoj starosti sežu najdalje u konac 18. vieka, jer su starije iztrošene morale biti zamienjene novima, a događalo se to po nekoliko puta u pojedinim cehovima (mesarski ceh). Danas ih imade sačuvano 17 komada, a i te nisu u najboljem stanju.

Škrinje pokazuju već svojim izgledom dobu svoga nastajanja, a ima ih po starosti iz druge polovice 17. stoljeća sve do petdesetih godina 19. vieka. Neke su osobito liepe svojim oblikom kao: pekarska, tkalačka, kožarsko-remenarska te krznarsko-krojačka; druge se odlikuju uloženom radnjom: majstorske škrinje bravara i čižmara.

One same po sebi predstavljaju kulturno-poviestnu vriednost, a znače još i mnogo više, budući da su bogate i sadržinom: knjigama, spisima, novcima i povlasticama (privilegijima) pojedinih cehova.

Po njima moći će se izvrstno prikazati život i rad varaždinskih obrtnika kroz puna četiri stoljeća njihova postojanja.

Kraj škrinja stoje cehovski vrčevi: veliki bakreni vrč kovača i kolara, glineni vrčevi postolara, krojača-krznara, čižmarskih djetića i mlinara; zatim sliede kositreni vrčevi čižmara majstora iz 1601., mesarskoga ceha iz god. 1640., tkalaca iz godine 1763. i veliki vrč zidarsko-tesarskog-klesarskog ceha.

Između vrčeva postavljeni su ručni sviećnjaci (8 komada) za majstorske sprovode.

Kao sasvim posebni komad iztiče se pokal bravarskoga ceha s poklopcem, umjetnički izrađen iz žute mjedi i dobro posrebren.

Od cehovskih znakova treba navesti: bravarski cimer u obliku velikog i liepo izrađenog ključa (konac 18. vieka), 2 kotlarska znaka (bakreni kotlići — ljepši je onaj na dugoj željeznoj ručki majstora Petroczy-ja), kovački znak kovača Bafa (podkovica) te 2 trgovačka znaka (morska djevica te kornjača trgovca S. Pusta.*)

Svi ti znakovi nalaze se u prizemlju kule izpod drvene galerije.

U donjem dielu prostorije upada nam u oči još ogromni glineni čup**) sigurno majstorska radnja jednoga lončara negdje početkom 19. stoljeća; nekadanji prolaz služi za smještaj velike zbirke licitarskih kalupa (izpod ulaza na galeriju), nad kojim visi licitarski znak: tri omašne drvene svieće oslikane bojama (sve dar pok. gosp. Andrije Majcena).

Pokraj drvenih kalupa ima i nekoliko sadrenih odlieva koji najbolje prikazuju, kako se u prijašnjim starim vremenima sve umjetnički izrađivalo i dotjerivalo.

U gornjem su dielu nad prozornim udubinama: ovalni uokvireni znak djetića zidara, tesara i klesara, nadalje u srednjem prozoru onaj kovača i kolara u staklenoj škrinjici, a nad trećim visi cimer krapinske keramičke tvornice (bačvica iz kamenjače). Veoma je zanimiv i cimer varaždinskoga mesara Stjepana Kušca — primitivna uokvirena slika na platnu, koja prikazuje danas tako poželjne mesnate proizvode.

Po zidovima iznad drvene galerije izvješene su svjedočbe i naučni listovi varaždinskih majstora i to u udubinama prvoga prozora one iz grada Varaždina; zatim sliede na stieni neke povlastice cehova izdane po gradskim sudcima i po kraljevima, da u drugoj prozorskoj udubini naiđete na svjedočbe iz hrvatskih i štajerskih gradova.

Na daljnjoj prostranoj stieni evo velikih ključeva (bravarski znakovi), već spomenutog mesarskoga cimera (Stj. Kušec) te majstorskih svjedočbi iz Mađarske. U trećoj niši susreću se svjedočbe Njemačke te Austrije, koje jasno pokazuju, kako su nekadašnji majstori mnogo išli u strani sviet („u fremd", kako govorahu Varaždinci), odnosno kako su majstori stranci dolazili u Varaždin, da si ovdje saviju gniezdo i nađu novu domovinu.

---

*) Dar g. Antuna Pusta, veletrgovca i posjednika (1937. g.).

**) Darovala već god. 1925. još prije otvorenja muzeja gđa Štefanija Milčetić.

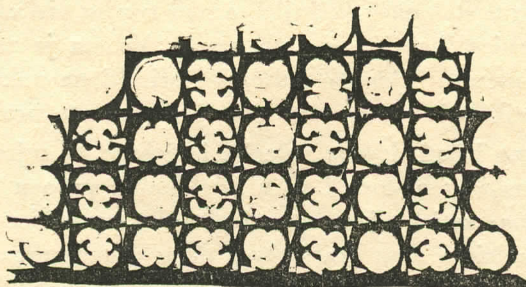
Od ostalih stvari treba još spomenuti pet stropnih sviećnjaka (lustera) iz žute mjedi, od kojih su dva holandezka dvanaesterca iz 17. stoljeća. Oni su do pred 20 godina bili svi u župnoj crkvi sv. Nikole kao vlastničtvo pojedinih varaždinskih cehova, gdje su isti imali svoje žrtvenike te slavili svoje svetačke zaštitnike i obavljali sve svoje točno propisane vjerske dužnosti.

Velika drvena ploča udove Pust (cimer) govori nam rječito, koliko je značio i vriedio varaždinski burmut („šnofanec" Schnupftabak) početkom prošloga vieka.

Sačuvalo se i nekoliko remena za nošenje cehovskih zastava, a i neobično stara sprava (kliješta) za pečenje tjestenine iz godine 1559.*)

Vraćamo se opet u hodnik, u kojem odmah na lievo stoji omašni barokni dvokrilni ormar iz mekanog drva, ukrašen u četiri prednja polja sa slikanim vazama sa cviećem. Bio je grubo preličen zelenom bojom, a kada je ta bila odstranjena, došla je na vidjelo izbliedjela stara slikarija.

Na pojasu svođenja uz ormar visi zgodna starinska svietiljka iz lima sa staklenim vratašcima.

PROSTORIJA 20.

Prva vrata na lievo vode nas iz hodnika u omanju sobu, posvećenu dvojici velikih varaždinskih sinova: Ivanu pl. Kukuljeviću-Sakcinskom, zaslužnom hrvatskom književniku i daleko boljem povjestničaru — te dru. Vatroslavu Jagiću, učenjaku-slavisti svjetskoga glasa.

O desnoj strani stiene redaju se od vratiju prema prozoru:

---

*) Dar pok. g. Antuna Siebera.

1) diploma Kukuljeviću kao članu rimske akademije De' Quiriti;

2) originalni koncept Kukuljevićeva govora iz godine 1847., kojim je predložio hrvatskom saboru, da se hrvatski jezik proglasi službenim — državnim jezikom na području trojedne kraljevine Hrvatske, Slavonije i Dalmacije;

3) Kukuljevićev portrait u ulju iz mladenačke dobe, kada je u Beču služio kao častnik ugarske kraljeve tjelesne garde.

Na bidermajerskom stolu izpod portraita poredane su diplome posvećene Kukuljeviću od raznih kulturno-književnih družtava prigodom 70-godišnjice života i 50-godišnjega naučno-književnoga rada.

Sliedi na stieni 4) ocjelorez, koji prikazuje Kukuljevića kao trideset-godišnjaka i zatim 5) uokvirena osmrtnica.

U velikom staklenom ormaru nalaze se njegova dva velikaška odiela: jedno iz crvenoga sukna s perzijanskim ovratnikom i porubima, a drugo iz crna baršuna sa zlatnim rojtama. Još je tu i plemićka sablja, izvezen grb, dvije posjetnice i 2 knjige napisane njemu u čast.

Napokon je sastavni dio ormara polica s njegovim književnim i naučnim djelima, koja spojena s njegovim izvornim bilježkama najzornije predočuju njegovo značenje za hrvatsko kulturno stvaranje.

Diploma ruske carske akademije u Petrogradu, daje mu svoje priznanje za naučni rad na polju slavenske poviesti, imenovavši ga svojim dopisnim članom (na zidu kraj prozora.*)

Suprotnu stranu izpunjaju stvari velikoga slaviste Dr. Vatroslava Jagića, koje pokloniše muzeju već 1924. njegova djeca: gđa Stanka Rešetar rođ. Jagić, supruga sveučilištnoga profesora i sveuč. profesor Dr. Nikola Jagić, šef klinike u Beču.

Upravo Jagićeve stvari bile su među prvim predmetima, koje je dobilo „Varaždinsko muzealno družtvo" za uređenje muzeja.

Kraj prozora je sadreno Jagićevo poprsje na drvenom stalku, djelo mladoga kipara V. Bakića, a do njega na podu drvena posuda za papir, koju je svome mužu darovala njegova gđa Sidonija rođ. pl. Struppi, ukrasivši je slikarijom (cvieće i pogled na Varaždin). Ta znala je ona, čim će mu osobito ugoditi, kada je toliko volio svoj rodni grad!

Pisaći stol, koji mu pokloniše njegovi đaci, tipični je komad njemačke nove renesanse, kako su gradili pokućtvo u zadnjoj četvrti 19.

*) Sve te predmete ustupio je varaždinskom muzeju g. bojnik Radovan pl. Kukuljević, unuk Iv. Kukuljevića.

vieka. Vriedi, naravno, tek kao uspomena na velikoga učenjaka, a prekriven je raznim potrebštinama za pisanje te velikim albumima sa svjetloslikama njegovih đaka o njegovim značajnim jubilejima.

Iznad pisaćeg stola vise: njegova oveća fotografija, svjetloslike braća Jagić u skupini, Jagić sa svojim prijateljima, te slika iz Krapine s domaćim i stranim učenjacima.

Pred pisaćim stolom smješten je veliki drveni stolac, izrađen u istom stilu kao i stol.

Stakleni ormar sadržaje Jagićev frak iz modroga sukna, u kojem je predavao kao sveučilištni profesor u Rusiji (Odesa i Petrograd), zatim vidite i ruske visoke redove, kojima bijaše odlikovan i vrpcu s vienca grada Varaždina s Jagićeva sprovoda u gradskim bojama.

Na koncu nam brojne svjetloslike uokvirene u jednu cjelinu prikazuju Jagićev sprovod u Varaždinu godine 1923.

Iako je živio i radio u tuđini, proslavivši hrvatsko ime, htio je ipak odpočinuti u svojoj Hrvatskoj i dragomu zavičaju među svojim roditeljima, sestrom i ženom.

Bude li mogućnosti, nastojat će se upodpuniti uspomenu na Jagića na taj način, da se na posebnoj polici smjeste sva njegova djela, a ta će mala knjižnica najjasnije i najrječitije govoriti o njegovim zaslugama za slavensku filologiju.

Strop ove sobice oživljuje mali sviećnjak (luster) iz žute mjedi, predmet iz ostavštine pok. Gustava pl. Koritića-Mrazovečkoga.

PROSTORIJA 21.

Izložbene prostorije varaždinskoga muzeja završuju srednjom velikom sobom, uređenom modernim vitrinama*), koje izpunjaju brojni predhistorički predmeti, pronađeni najvećim dielom u spilji Vindiji kraj Voće Doljnje.

Ta je zbirka nešto popunjena i drugim predmetima, nađenima u okolici Varaždina, Ivanca, Lepoglave, Višnjice, Maruševca, Furkovog briega te Peklenice u Međimurju.

Predhistorička zbirka, kako je danas zastupana u varaždinskom muzeju, rezultat je dugogodišnjeg idealnog naučnoga rada učitelja g. Stjepana Vukovića, sada upravitelja dječjeg popravilišta u Pahinskom kraj Ivanca.

---

*) Vitrine su izrađene po nacrtu g. Ive Režeka, akad. slikara, rođenog Varaždinca.

U prvoj vitrini uz cielu desnu stienu nalaze se najstariji predmeti: dio mamutove čeljusti s ogromnim zubom, starokameno oruđe, manja skupina (40 komada) iz krapinske spilje, lubanja i čeljusti spiljskoga medveda, kameni i koštani predmeti iz pojedinih razdoblja predhistorije, koja su u ormarićima redom označena.

Srednja vitrina puna je raznih keramičkih komada i ulomaka iz kamenoga doba, od kojih se iztiču 2 posude iz Peklenice, veoma liepa čaša iz bielkaste gline predrimske dobe — nađena u Maruševcu te ulomci glinenoga lievka i nekih manjih posudica.

Vitrina uz lievi zid prikazuje, uglavnom, oruđe i oružje novokamenoga doba, dakle već izrađene, izglađene i probušene komade: čekiće, sjekirice, krasnu motičicu; u srednjem gornjem dielu izložene su stvari iz okolice Lepoglave, od kojih treba osobito spomenuti glinene grijalice.

Od novog kamenoga doba prelazimo na slabije zastupane bakrene predmete (bakreno doba), na željezno doba i konačno svršava zbirka s rimskim novcima, koji se u znatnom broju nađoše u spilji Vindiji.

Kraj toga velike dielove vitrina upodpunjuju mnogobrojni ulomci keramike te životinjske kosti, kojih se našlo sva sila.

Predočen je u jednom skupu i razvoj ukrasa na glinenim posudama i to od onog najjednostavnijega pa sve do najkompliciranijeg i najdotjeranijega.

Trebalo bi naći mogućnosti, da se taj idealni rad g. Stjepana Vukovića u interesu nauke i poznavanja prošlosti hrvatske zemlje nastavi i uspješno završi, a ima izgleda, da će se to uz pripomoć države moći i provesti.

Dvije slike u ulju od akad. slikara Pavla Vojkovića, Varaždinca, prikazuju: ulaz u spilju Vindiju te njenu unutrašnjost, koja je nešto idealizirana.

Pet profila daju nam priegled pojedinih slojeva i predmeta, kako su u njima nađeni te podpuni prerez spilje Vindije (48 metara dubine).

Razumljivo je, da će se daljnjim radom (izkapanjem) toliko obogatiti predhistorička zbirka i postići toliko povoljnih rezultata, da će se u dogledno vrieme morati pristupiti organizaciji sasvim neodvisnoga predhistoričkog odjeljenja varažd. muzeja, kojemu bi trebao biti dušom g. Stjepan Vuković, faktični osnivač naše predhistoričke zbirke.

PROSTORIJA 22.

Tako se svršava pohod muzeja u gornjim prostorijama i posjetnik se spušta niz drugo stubište u prvo unutarnje dvorište.

Produžavajući svoj put ravno prema drugom manjem dvorištu, opazit će na desno dielove nekadanjega velikoga gotskoga dovratnika (portala), kako je odkriven i očišćen godine 1926.

Nastao je u polovici 15. vieka, a kasnije bio podpuno zazidan, da se za nj nije ni znalo.

Ovuda je nekoć prolazila glavna cesta iz Štajerske u Zagreb i tu se ubirala maltarina.

Silni portal-ulaz zatvarao se iznutra golemim vratima, koja se učvršćivahu debelom gredom, a ta se provlačila iz zida u zid. Za svaki slučaj iznenadnog napadaja služila je i težka željezna rešetka, koja se mogla naglo spustiti izrađenim udubkom u kamenom dovratniku.

Kamene stražarske klupe u unutrašnjosti branič-kule nadvišene su krasnim gotskim klesanim ukrasima, koji stoje na gotskim konzolima. Od tih ukrasa manjka danas samo jedan komad, — drugi se svi sačuvaše.

Prostoriju je nadvisio gotski strop s dobro klesanim gotskim rebrima sa zaglavnim kamenom, koji je nekada bio daleko više postavljen, a spušten je ovako nizko koncem XVI. stoljeća, kada je trebao poslužiti kao strop i uporište za pod u prvom katu, koji je od toga doba kao neki prolaz na sve strane (danas oružana).

Iz toga prostora izlazilo se napolje drugim gotskim portalom nešto manje bogatim, nego što je prvi. Ovaj se isto zatvarao 7 metara visokim vratnicama iz hrastovine obijene željezom, koje podupiraše težka greda. Sačuvani su u zidovima otvori iz 15. stoljeća, kuda se provlačila i zaticala ta silna greda.

Za sada je prostorija prazna, slabo osvietljena malim prozorom, pa nema nikakovoga smisla u nju smještati bilo kakove predmete, jer bi se pokvario cieli odlični arhitektonski utisak.

PROSTORIJA 23.

U dnu manjega dvorišta nalazi se lapidarij varaždinskog muzeja, ograđen vratima, načinjenima iz dielova krasne željezne rešetke uršulinskoga samostana.

Lapidarij sastoji se zapravo iz dvije česti i to: prva je prigradnja XVI. vieka svođena neožbukanom opekom, dok je druga prizemlje jake kamenom građene sjeveroiztočne kule.

Druga čest liepo je svođena u križ, a prvu je bačvasti težki svod prekrilio u dosta velikom razponu.

Od kamenih spomenika iztiče se prvi na lievo:

1) gornji dio kipa Majke Božje, koji je do god. 1845. stajao pred isusovačkom crkvom usred ceste i smetao prometu pa je odavle bio odstranjen. Od spomenika sačuvala se još i petica (podnožje) za veliki stup, na kojemu je stajao taj kip Majke Božje s malim Isusom na ruci.

Kip je poklonio pok. g. Slukan, u čijem se vrtu našao prema opisu pok. kanonika Stjepana Valdeca.

2) Iza toga je na zid prislonjena rimska nadgrobna ploča, koja potiče iz trećeg stoljeća po Kristu;

3) sliedi spomenik Nikoli Zrinskomu, koji je poginuo u kuršanečkom lugu god. 1664., a podigla ga njemu na spomen kneginja Pignatelli;

4) ulomak ploče spomenika Sv. Ivana s Vidovskoga trga kao i glavicu (kapitel) stupa istoga spomenika sačuvalo se za muzej.

5) U samoj kuli pod uspjelim svodom dobro živi spomenik kraljice Jelisave, djelo hrvatskog kipara Ivana Rendića. Stajao je u gradskom šetalištu, postavljen godine 1900., a godine 1918. bude odstranjen. Potucao se kojekuda, da se konačno smiri na ovome mjestu.

Iza njega u prozorskim udubinama imade jedan relief (iz čakovečkog grada), dva svetačka torza (sredina) te 2 manja spomenika u trećoj udubini (podnožak i turski nadpis).

6) Svojim zgodnim kajkavskim stihovima privlači svakoga grobni spomenik Jurja Jakopca, koji bijaše još pred četrdeset godina na varaždinskom groblju. Odanle bi prenešen u dvorište gradske viećnice i

napokon dođe u muzej. Prislonjen je o zid na desnoj strani prolaza u samu kulu. Zbog karakterističnih stihova vriedno je priobćiti cieli nadpis:

„Pitaš putnik gdo počiva
vu tom grobu mira vživa?
Gledi ov kamen ti kaže,
koga rodbina prilaže,
da on starec preštimani
Juraj Jakopec ozvani
koj v asesorski časti
moral se je vsem dopasti.
za vse lepoga življenja,
vernosti sve i poštenja,
koji bil je gospon zmožen,
da je ovdi on položen.
Vumerše pak dobe leto
sedem i sedemdeseto,
Božja svetlost naj mu sveti,
Putnik znaj, da bu vumreti!"

7) Na zidu stoje dva ulomka renesansnoga portala iz zapadne kule, koji bi trebalo obnoviti.

8) Težka nadgrobna ploča prisjednika županije i grada Varaždina Đure Vojskeca s hrvatskim nadpisom, prislonjena je o zid, a prenešena je iz kapelice sv. Roka, da se sačuva za potomstvo.

9) Pred njim stoji mali dječji rimski sarkofag, nađen u Varaždinu u Kurelčevoj ulici u vrtu gđe Matej (sigurno donešen u Varaždin).

10) Mramorna nadgrobna ploča plemića Malikocija, kapetana Đure Zrinskoga, koji je umro 1605. god. Tipična ploča, kakovih imade dosta u bližoj okolici (Vinica, Lepoglava) te u Zagorju (Stubica, Desinić).

11) Između tih dviju velikih ploča umetnut je u zid karakteristični ulomak nadgrobne ploče, koji potječe iz 16. stoljeća te je nekada bio u staroj župnoj crkvi sv. Nikole u Varaždinu.

12) Pod njima je dugoljasti izrađeni kamen s nadpisom:

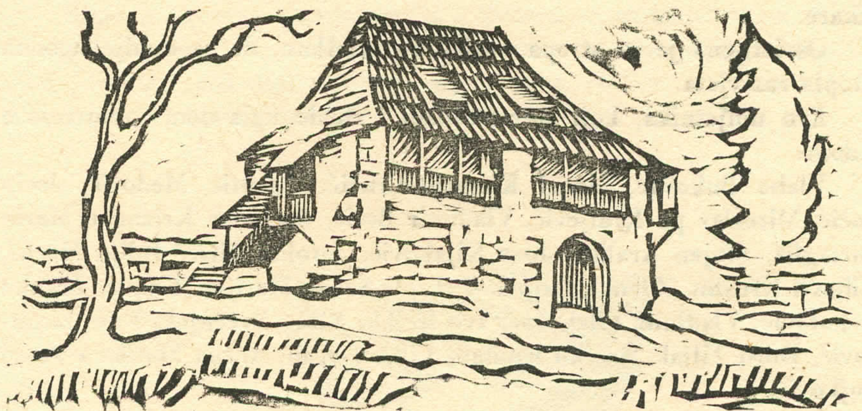
17 GVARDIA 23 (gradska straža)

13) Odmah desno kraj vratiju je kip sv. Ivana Nepomuka, barokno djelo, koji nekada stajaše na gradskom južnom mostu, a izradio ga je

kipar Ivan Adam Rosenberger, građanin varaždinski u god. 1715. ili 1716.*)

14) Kraj njega je mala mramorna ploča, koja prikazuje cielu veliku obitelj pred sudcem vječnosti. Sigurno nadgrobni spomen — potječe iz župne crkve sv. Nikole (iz druge polovice 16. stoljeća).

Time završuju, za sada, zbirke varaždinskoga muzeja.

„Varaždinskom muzealnom družtvu" pošlo je za rukom, međutim, ostvariti kao posebno odjeljenje muzeja i galeriju moderne hrvatske umjetnosti. U redu je, da se s nekoliko rieči spomene i tu zbirku te upozori na nju posjetioce, da i nju razgledaju.

Mala galerija hrvatske moderne umjetnosti nalazi se u prvom katu tvrđavnih vratiju, kroz koja se preko diživoga mosta (sa strane Padovčeva trga) dolazi u prostor samoga Staroga grada.

Ova su ulazna vrata, kako već bijaše rečeno, obnovljena i popravljena godine 1939., kada je i galerija na godišnjicu otvorenja muzeja 16. studenoga predana javnosti.

U otvorenom triemu postavljene su skulpture izrađene u bronci, drvu i patiniranoj sadri.

Zastupani su ovi naši umjetnici-kipari redom od ulaza: Frane Kršinić, Frano Cota, Hinko Juhn, Robert Frangeš-Mihanović (2 kipa u bronci: 1) Predrag i Nenad te 2) varažd. ulan), Vanja Radauš, Ivo Lozica, Ivo Perić, Ivan Meštrović (poprsje slikara Tomislava Krizmana),

*) Album civium Varasdinensium anno 1719.

Ivan Kerdić (Đalski), Antun Augustinčić (dječak s lutnjom), Rudolf Valdec 1) Relief Jagić, 2) Vl. Lunaček), Marin Studin (ženska glava u drvu) te A. Augustinčić („Ljubav" u drvu).

Kipovi su u otvorenom triemu dobro razmješteni i još bolje osvietljeni.

Duga starinska prostorija s drvenim stropom, koji je ponovo odkrit i uređen, služi kao izložbena dvorana za hrvatske moderne slikare.

Osvietljena je sa stropa umjetnim svietlom, da se dobije ugodna i topla razsvjeta.

Evo umjetnika, koji su zastupani i sliede uglavnom vremenskim redom:

Vlaho Bukovac, Menci Klement-Crnčić, Celestin Medović, Josip Račić, Miroslav pl. Kraljević, Vladimir Becić, Tomislav Krizman, Marin Tartaglia, Stojan Aralica, Joza Kljaković, Jerolim Miše, Julije Merlić, Mihovil Krušlin, Zdenka Ostović-Peksidr-Srića, Marijan Trepše, Branko Kokotović, Vladimir Filakovac, Ivo Režek, Vilim Svećnjak, Fran Šimunović, Đuro Tiljak, Srećko Kuman, Vilko Gecan, Antun Motika i Pavel Vojković.

Ponutrica je dotjerana: zidovi su obloženi domaćim platnom, razmješteno je nešto starinskoga pokućtva, na prozorima su zastori, koji se prilagođuju cielom ugođaju, a dugi sag sivkasto-zelenkaste boje daje prostoriji više udobnosti i topline.

Iskrena je želja uprave, da se ta mala zbirka u što skorije vrieme proširi, poveća i idealno zaokruži te da varaždinska galerija moderne hrvatske umjetnosti bude dostojni predstavnik naše kulture.

Tada će, naravno, biti neobhodno nuždno pomišljati na mnogo veće prostorije i po mogućnosti na samostalnu zgradu, gdje će se sve umjetnine moći dolično smjestiti.

Otvorenjem naše male galerije učinjen je samo prvi korak u dubokoj vjeri, da je to jedino skromni početak, koji treba u skoroj budućnosti nastaviti i izgraditi na što širem temelju.

* * *

Dvadesetgodišnjim radom dosegnut je prilično liep uspjeh, ali nije ni izdaleka postignuto ono, što se moglo ostvariti, da je bilo više dobre volje, pomoći i susretljivosti sa strane onih, od kojih se to moralo s pravom očekivati.

Velik je još i obširan program rada i njegovo izvršenje, koje predstoji u budućnosti; mnogo toga mora se nastaviti, dosta iznova početi i provesti, a čovječji je život prekratak, da bi to sve mogla obaviti jedna generacija.

Udaren je čvrst i dobar temelj, pa će bezuvjetno onima, koji će nastaviti taj kulturni posao, biti mnogo lakše raditi i usavršiti varaždinski muzej.

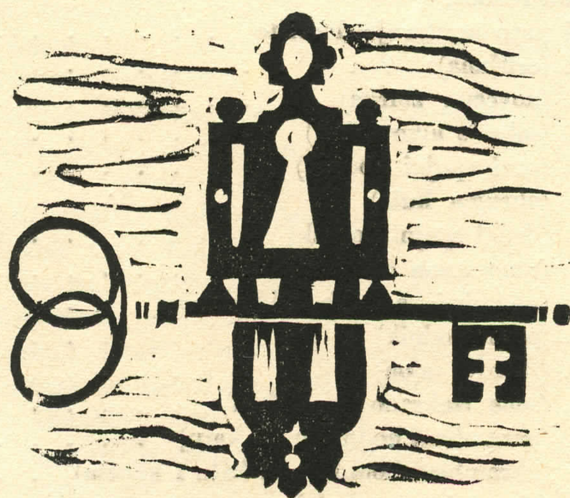
Bude li pravoga razumievanja i ljubavi za samu stvar, a dakako i potrebnih novčanih sredstava, moći će se u mnogočemu izraditi i dati idealna, zaokružena kulturno-povjestna cjelina, koja će biti na čast i ponos gradu Varaždinu i cieloj Hrvatskoj.

Opis rezova u drvu i linoleumu, koji ukrašuju ovaj „Vodič varaždinskim muzejem".

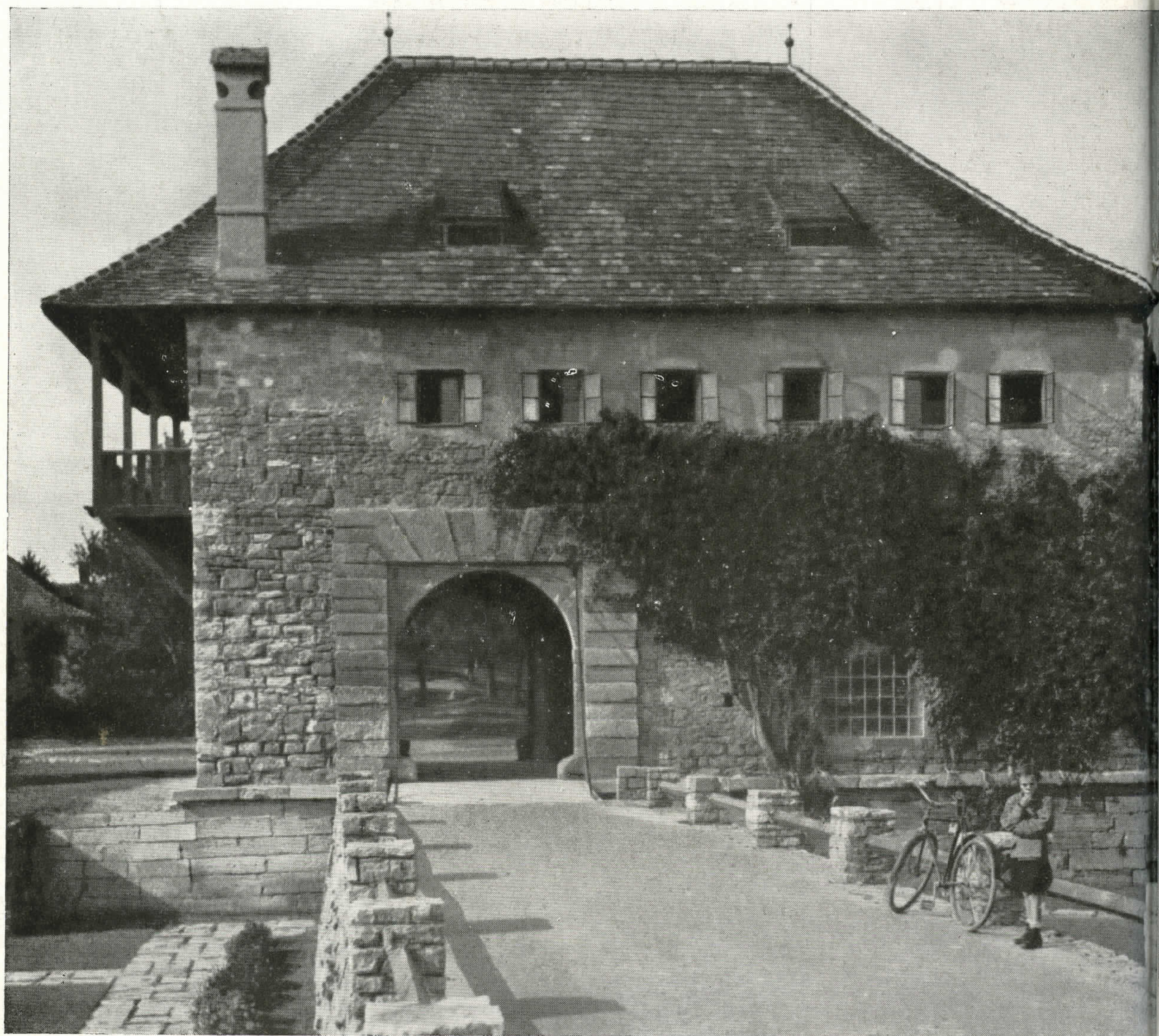
Strana

SADRŽAJ:

Ulazna vrata u varaždinsku tvrđu — Stari grad
Foto: Mr. Ph. Andrija Jovan

Ulazna vrata u tvrđu — Stari grad (cieli pogled). Foto: Mr. Ph. Andrija Jovan • Desno gore: okrugla ulazna kula u Stari grad. Foto: Ing. Marijan Szabo • Desno dolje: grbovi na ulaznoj kuli (Erdödy-Rakoczy). Foto: Mr. Ph. Andrija Jovan

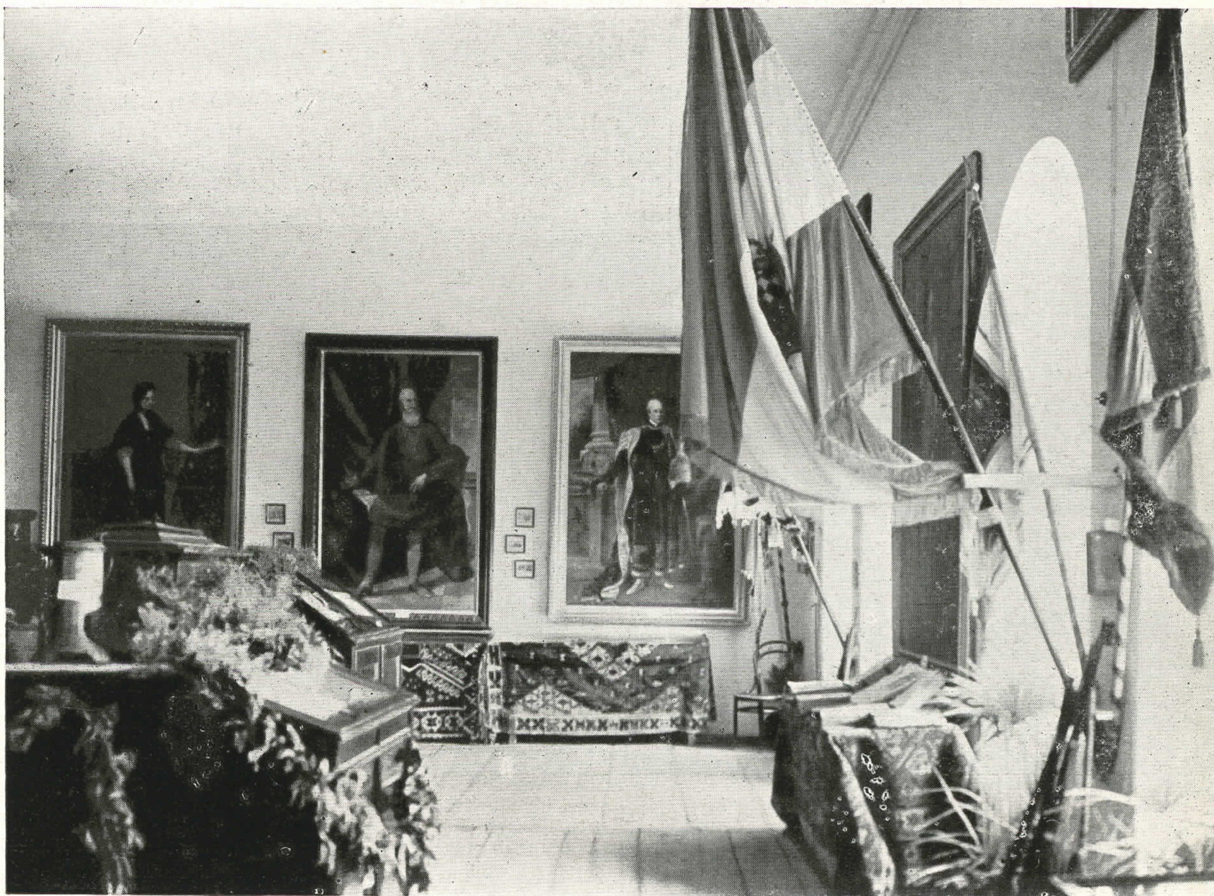

Gore: lieva strana gotske klesarije u branič-kuli. Foto: Ing. Marijan Szabo • Dolje: dio gotskih klesarija u branič-kuli (desna strana). Foto: prof. Đuro Szabo • Lievo gore: Pogled na Stari grad sa zapadne strane (cjelokupni pogled). Foto: Julije Merlić • Lievo dolje: Sjeveroiztočna kula i Stari grad sa sjeveroiztočne strane. Foto: Ing. Marijan Szabo

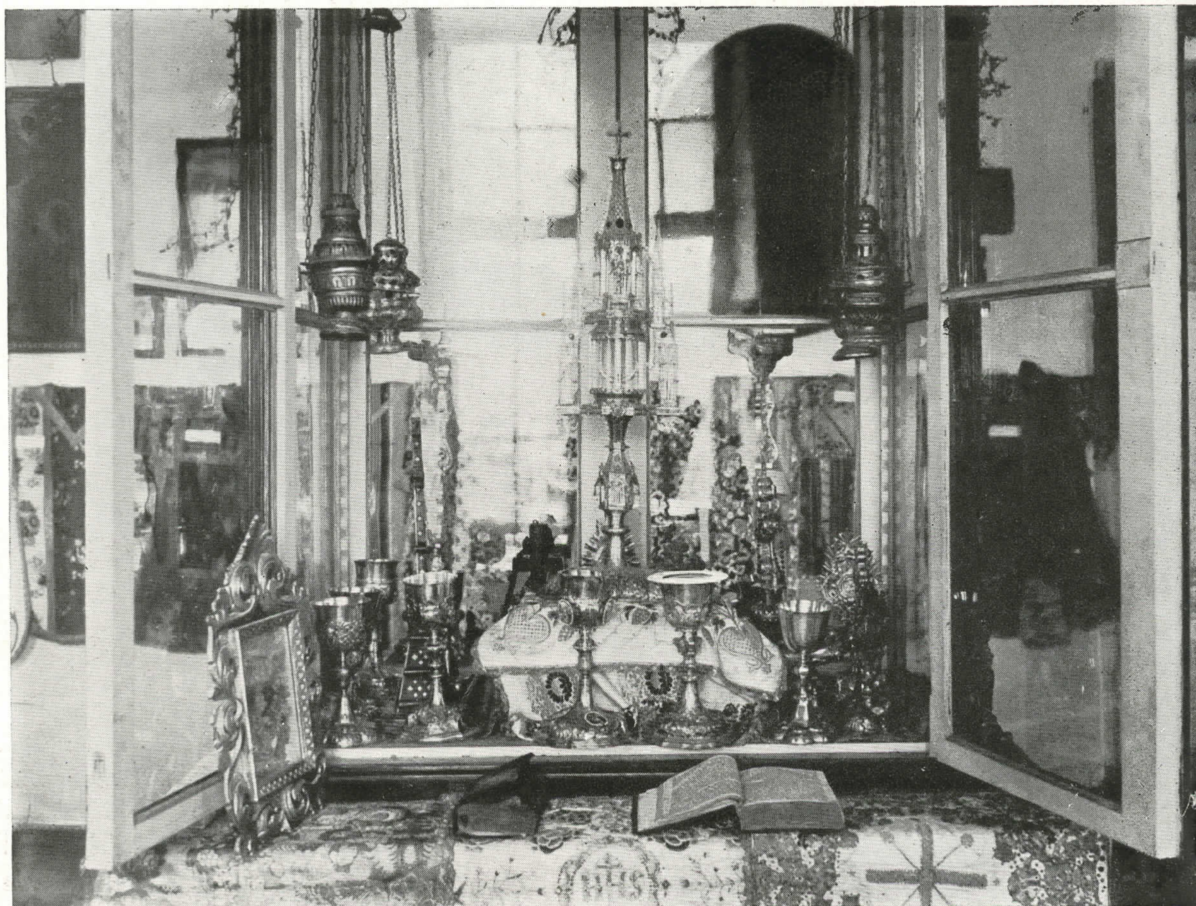
Kulturno-poviestna izložba grada Varaždina god. 1923.
Županijsko-gradska dvorana. Foto: Rudolf Firšt • Lievo:
aeroplanski snimak Staroga grada. Foto: dr. Adolf Režek

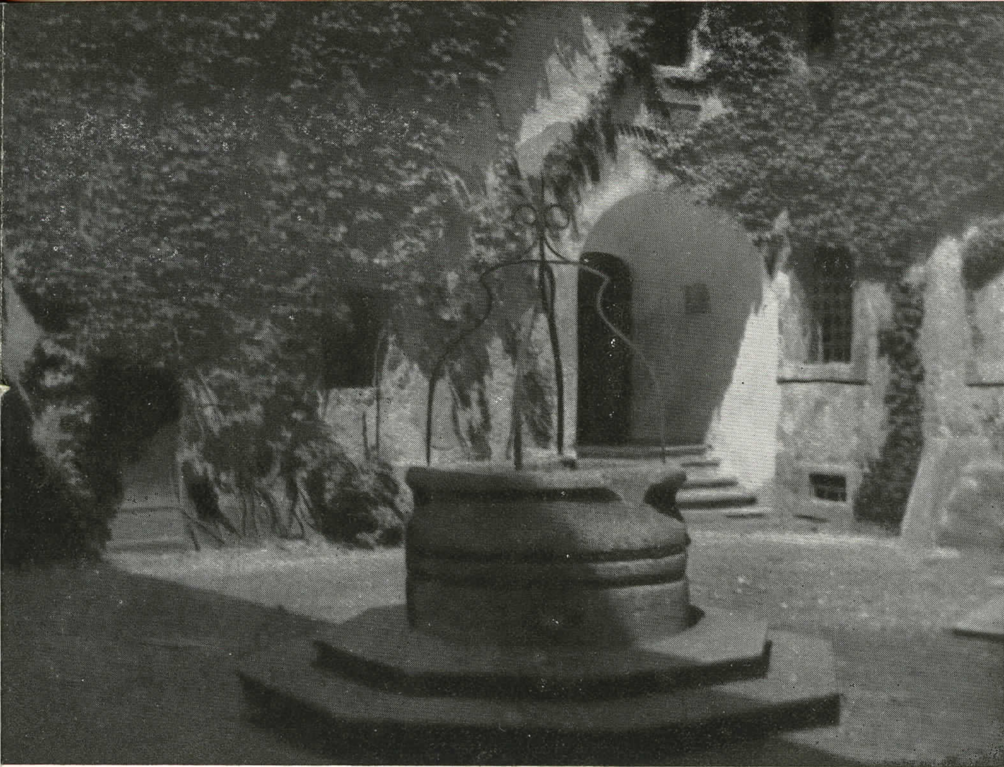

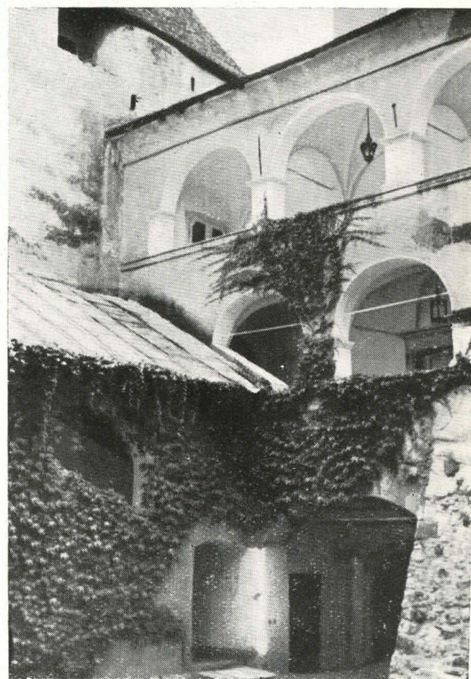

Kulturno-poviestna izložba 1923. Bidermajerski salon g. dr. Nikole Pečornika • Lievo gore: Kulturno-poviestna izložba 1923. Soba gđe Irme Maixner • Lievo dolje: Kulturno-poviestna izložba: blagovaonica gđe Olge Kalabar • Foto: Rudolf Firšt

Gore: stari zdenac u prvom unutarnjem dvorištu Staroga grada. Foto: Mr. Ph. Andrija Jovan • Dolje: arkadni hodnici u prvom dvorištu Staroga grada. Foto: dr. Božo Oklješa • Lievo: Kulturno-poviestna izložba 1923. Crkveno odjeljenje. Foto: Rudolf Firšt

Renesansni hodnici u manjem dvorištu • Desno:
Spomenik Nikoli Zrinskomu iz Kuršanečkoga luga
Foto: Ing. Marijan Szabo

Zbirka oružja • Lievo: Lapidarij sa spomenikom kraljice Jelisave od Ivana Rendića • Foto: Ing. Marijan Szabo

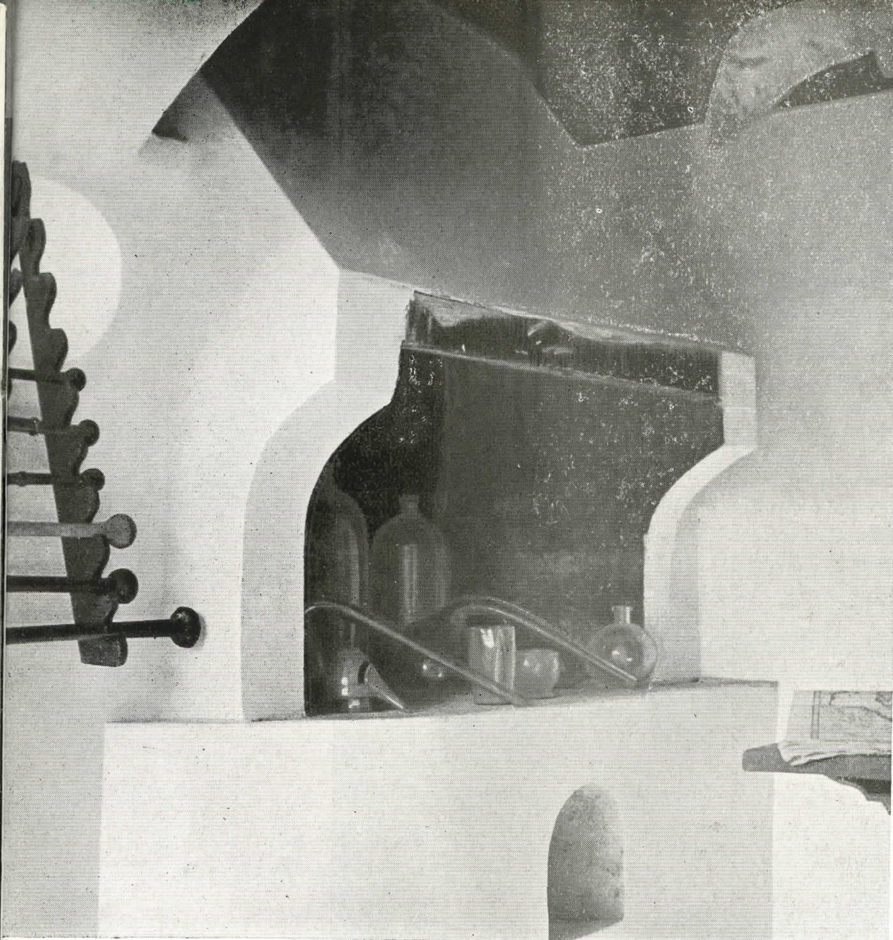

Soba Gustava pl. Koritića-Mrazovečkoga • Lievo:
Salon obitelji Polansky • Foto: Ing. Marijan Szabo

Renesansna dvorana (pogled iz spojnoga hodnika)
Foto: Ing. M. Szabo

Alkimističko ognjište. Foto: Ing. Marijan Szabo • Dolje: Alkimistička kuhinja. Foto: Julije Merlić

Salon Đure Ritza (lieva strana) • Desno: Salon Đure Ritza (desna strana) • Foto: Ing. M. Szabo

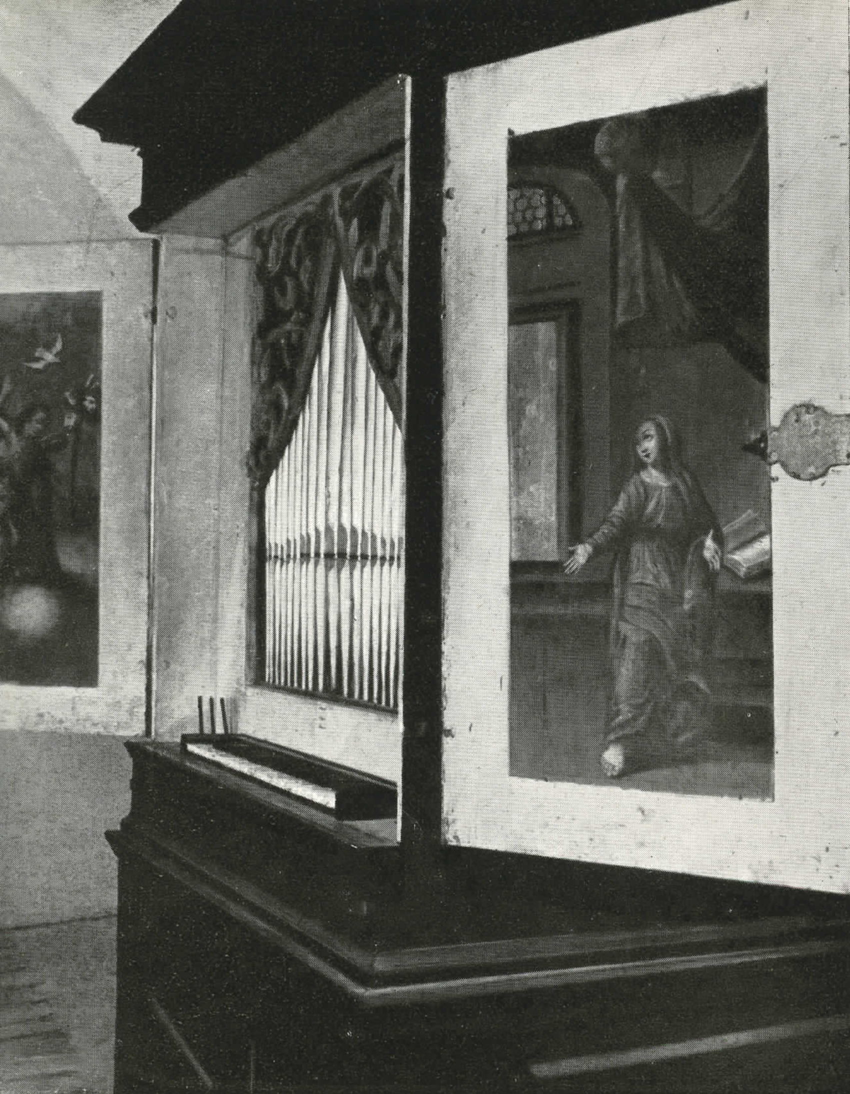

Gore: renesansni hodnik prema kapeli sv. Lovre. Foto: Ing. Marijan Szabo • Dolje: torzo razpetoga Krista. Foto: Julije Merlić

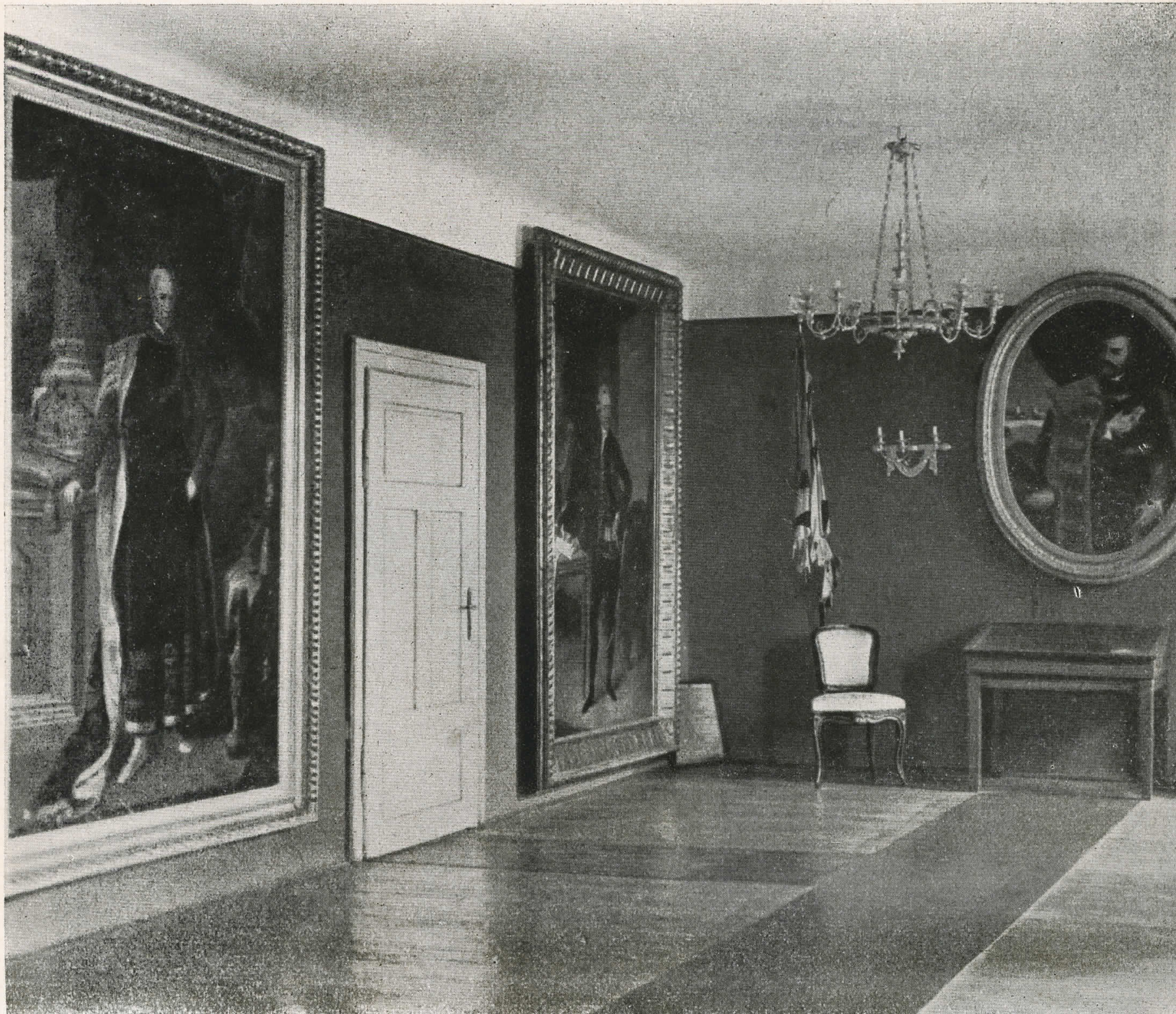

Sobica s odabranim pokućtvom
(kraj Ritzova salona).
Foto: Ing. Marijan Szabo

Orguljice na pjevalištu starogradske kapelice • Desno: Dvorana poviestnih slika • Foto: Ing. Marijan Szabo

Slika Ivana baruna Zakmardija, prabilježnika hrv. kraljevstva

•

Lievo: portrait Marije Terezije od nepoznatoga majstora

•

Foto: Ing. Marijan Szabo

Radna muzejska soba s knjižnicom • Desno gore: Seljačka soba iz Varaždinbriega (postelja i seoska peć) • Desno dolje: Seljačka soba iz Varaždinbriega (božji kut) • Foto: Ing. Marijan Szabo

Cehovska zbirka (zapadna kula) • Lievo: Kasnogotski dovratnik u zapadnoj kuli (zbirka cehovskih starina)
Foto: Ing. Marijan Szabo

Zbirka cehovskih starina (zapadna kula). Foto: Ing. M. Szabo • Desno gore: Jagićev kut • Desno dolje: slika Ivana pl. Kukuljevića-Sakcinskoga • Foto: Dragan Grims

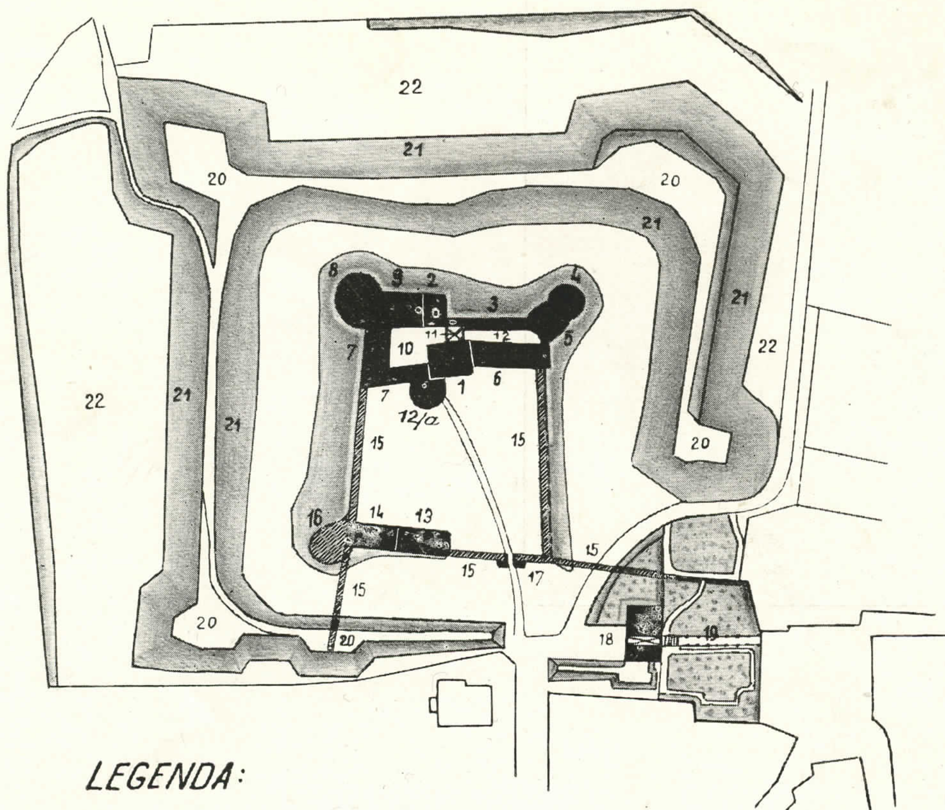

Predhistorička zbirka. Foto: Dragan Grims • Desno gore: Ulazna vrata u starogradsku tvrđu (galerija hrv. moderne umjetnosti) • Desno dolje: Pogled u galeriju slika moderne hrv. umjetnosti • Foto: Julije Merlić

10,00 kn

LEGENDA:

1. Gotska branič-kula, 2. Prednja gotska kula, 3. Obranbeni hodnik (Wehrgang), 4. Sjevero-iztočna kula, 5. Kapelica Sv. Lovre, 6. Južna stanbena zgrada, 7. Gotsko stanbeno krilo, 8. Zapadna kula, 9. Sjeverno stanbeno krilo, 10. Prvo unutarnje dvorište, 11. Prelazni hodnik, 12. Malo unutarnje dvorište, 12a. Okrugla ulazna kula, 13. Gotska oružana, 14. Praharna, 15. Ostatci starih zidova, 16. Bivša polukula, 17. Ulazna vrata u vanjsko dvorište, 18. Ulazna vrata u tvrđu, 19. Put do ulazne tvrđe, 20. Bastioni. 21. Zemljani nasipi, 22. Grabišta.

STARI GRAD U VARAŽDINU

Mjerilo 1:2500

Izradio Ante Šambarek-Kuković